

Collectie-verzamelplan Museum Joure



Museum Joure
versie 0.7
30 maart 2026

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	2
Inleiding.....	5
1. Het collectie-verzamelbeleid van Museum Joure tot dusver	6
2. Uitgangspunten nieuw collectie-verzamelbeleid Museum Joure	8
2.1 Museum Joure: museum van het maken	8
2.2 Beleidsmatige keuzes	8
2.3 Geen collectie	10
2.4 Algemene uitgangspunten van het verzamelbeleid	10
2.5 Pragmatische uitgangspunten	11
2.6 Aannemen en afstoten	11
2.7 Communicatie over veranderd verzamelbeleid	11
3. Collectie Douwe Egberts koffie, thee & tabak	12
3.1 Herkomst collectie.....	12
3.2 Inhoud en standplaats(en) collectie.....	12
3.3 Joure en Douwe Egberts	13
3.4 Koffie, thee en tabak in Nederland	13
3.4.1. Van luxeartikelen tot massaproducten	13
3.5 Presentatiebeleid Douwe Egberts koffie, thee en tabak.....	14
3.6 Andere – museale – collecties	15
3.7 Verzamelbeleid collectie Douwe Egberts	15
3.8 Verzamelbeleid contextcollectie merkontwikkeling Douwe Egberts	16
3.9 Verzamelbeleid in relatie tot het Heritage Center D.E	16
3.10 Verzamelbeleid contextcollectie koffie, thee en tabak	17
3.11 Verzamelen en ontzamelen	18
4. Collectie Friese klokkenmakerij en Friese klokken	19
4.1 Herkomst collectie.....	19
4.2 Inhoud en standplaats(en) collectie.....	19
4.3 Joure en de Friese klokken.....	20
4.3.1. Definitie van de Friese klok	20
4.3.2. Geschiedenis van de Friese klok	20
4.4 Klokken in Nederland	20
4.5 Presentatiebeleid Friese klokken	22
4.6 Andere - museale – collecties met Friese klokken.....	22
4.7 Verzamelbeleid Friese klokkenmakerij en Friese klokken	22
4.8 Verzamelbeleid contextcollectie Friese klokken	24

4.9 Verzamelen en ontzamelen	24
5. Collectie Drukkerij	26
5.1 Herkomst collectie.....	26
5.2 Inhoud en standplaats(en) collectie.....	26
5.3 Joure en de grafische sector	26
5.4 De grafische sector in Nederland	26
5.5 Andere – museale – drukkerijcollecties	27
5.6 Presentatiebeleid van de drukkerij	27
5.7 Verzamelbeleid drukkerijcollectie.....	28
5.8 Verzamelbeleid contextcollectie	29
5.9 Verzamelen en ontzamelen	30
6. Collectie Metaal	31
6.1 Zilverwerk/zilversmederij.....	31
6.1.1. Herkomst collectie	31
6.1.2. Inhoud en standplaats(en) collectie	31
6.1.3. Joure en het Friese zilverwerk	31
6.1.4. Zilverwerk in Nederland	33
6.1.5. Presentatiebeleid zilvercollectie	34
6.1.6. Andere - museale - zilvercollecties.....	34
6.1.7. Verzamelbeleid zilver	34
6.1.8. Verzamelbeleid contextcollectie zilver	35
6.1.9. Verzamelen en ontzamelen	35
6.2 Geel(koper)gieterij / metaalfabriek Keverling.....	36
6.2.1. Herkomst collectie.....	36
6.2.2. Inhoud en standplaats(en) collectie	36
6.2.3. Joure en geelgieterijen	36
6.2.4. Geelgieterijen in Nederland	37
6.2.5. Presentatiebeleid Geelgieterij/Metaalfabriek Keverling	37
6.2.6. Andere - museale- geelgieterijcollecties	37
6.2.7. Verzamelbeleid geelgieterij Keverling	37
6.2.8. Verzamelbeleid contextcollectie geelgieterij Keverling.....	38
6.2.9. Verzamelen en ontzamelen	38
6.3 Koperslagerij / werkplaats Klaas Dijkstra.....	39
6.3.1. Herkomst collectie koperslagerij	39
6.3.2. Inhoud en standplaats(en) collectie	39
6.3.3. Joure en koperslagerijen	39
6.3.4. Koperslagerijen in Nederland.....	40
6.3.5. Presentatiebeleid koperslagerij.....	40

6.3.6. Andere - museale - koperlagerijcollecties	41
6.3.7. Verzamelbeleid koperlagerij.....	41
6.3.8. Verzamelbeleid contextcollectie koperlagerij	41
6.3.9. Verzamelen en ontzamelen	41
7. Collectie Joure.....	42
7.1 Herkomst collectie.....	42
7.2 Een korte geschiedenis van Joure.....	42
7.3 Presentatiebeleid	42
7.4 Verzamelbeleid collectie Joure	43
7.5. Verzamelen en ontzamelen	44
8. Collecties en objecten die niet in het verzamelbeleid passen	45
8.1 Wijze van afstoten van objecten.....	45
8.2 Rekwisieten-/gebruikscollectie.....	46
9. Overzicht actiepunten	47
Bijlage 1. Stappenplan ontzamelen conform LAMO-richtlijn	49
Bijlage 2. Concept schema variaties in klokken.....	50
Bijlage 3. Schema zilversmeden in Joure (nog opschonen)	52
Bijlage 5. Concept collectie-anatomie Collectie Joure	54

Inleiding

Museum Joure is een uniek maakmuseum in het hart van Joure, gevestigd in tien monumentale panden die samen een rijke industriële en ambachtelijke historie uitdragen. In dit museum worden bezoekers uitgenodigd om te ontdekken hoe alledaagse voorwerpen - van koffie tot klokken, van metaal tot drukwerk – gemaakt werden en worden. Centraal staan de ambachtelijke processen, het vakmanschap en de innovatie die Joure kenmerken.

De collectie van Museum Joure is opgebouwd rond vijf hoofdthema's: Douwe Egberts (koffie, thee en tabak), Friese klokken, drukkerij, metaal en de historie van Joure. In totaal bestaat de collectie uit ca. 8.000 objecten. Daarnaast beheert de Werkgroep Historie Joure ook nog vele foto's, documenten en een bibliotheek.

Het museum krijgt dagelijks nieuwe objecten aangeboden. Het bestaande collectieplan was onvoldoende uitgewerkt om op basis daarvan goede keuzes te kunnen maken over het al dan niet aannemen van die objecten. Dat was een eerste reden om het collectiebeleid verder uit te werken. De tweede belangrijke reden betreft de huisvesting. Een flink deel van de collectie is namelijk ondergebracht in een extern depot, in de voormalige Evenementenhal in Joure. Deze locatie staat op de nominatie om te worden verkocht/gesloopt. Als gevolg daarvan moet het depot worden verplaatst. Dit is aanleiding om de huidige collectie kritisch tegen het licht te houden: is het wenselijk om alle objecten te behouden? Of past een deel van de collectie niet langer bij het museum en kunnen er objecten ontzamd worden? Ook om deze vragen te kunnen beantwoorden is een nadere toespitsing van de collectiecriteria wenselijk.

In het jaar 2025 zijn we actief aan de slag gegaan met het formuleren van een concreter collectie-verzamelpun. Daarbij zijn meerdere personen betrokken:

- Jennifer van Dijk – Bot: collectiemedewerker Museum Joure / Stichting ENL, met als bijzondere taak het ontzamen van de collectie;
- Iris Nutma: directeur Museum Joure / Stichting ENL;
- Dieuwertje Wijsmuller: adviseur structureren, waarden en herbestemmen van museumcollecties, bureau Creative Culture Consultancy;
- Eva Hage: historica, tentoonstellingsmaker en gastconservator;
- Henk Roede: voorzitter Museumdrukkerij Grootegast;
- Freerk Pasveer: klokkenmaker/restaurateur in Joure;
- Richard de Graaf: voorzitter werkgroep Friesche klokken van de Vereniging Klokkenvrienden;
- Hester Wandel: conservator Douwe Egberts Heritage Center

Vanuit het museum is ook regelmatig deelgenomen aan workshops en bijeenkomsten over ontzamen, o.a. georganiseerd door de Museumfederatie Fryslân.

Alle gesprekken en verdiepende sessies hebben geresulteerd in dit nieuwe collectie-verzamelpun, waarin de inhoudelijke criteria voor het wel/niet verzamelen en het wel/niet ontzamen van objecten worden toegelicht. In een later stadium zullen we eveneens nieuw beleid schrijven ten aanzien van het collectiebeheer.

Iris Nutma
Directeur Museum Joure

Handtekening
d.d.

Peter de Jonge
Bestuursvoorzitter Stichting ENL

Handtekening
d.d.

1. Het collectie-verzamelbeleid van Museum Joure tot dusver

Museum Joure heeft sinds 2006 opeenvolgende collectieplannen gehanteerd. In het eerste plan, voor de periode 2006 – 2010, lag de nadruk op de noodzaak van een basisregistratie. Het tweede collectieplan, voor 2010-2016, kreeg de titel ‘In de context’. Hierin werd de volgende afbakening van het verzamelbeleid gehanteerd: *“De collectie bestaat uit objecten op het gebied van Jouster ambachten, objecten die te maken hebben met gebruiken op het gebied van koffie-, thee en tabakscultuur en objecten van regionale cultuurhistorische waarde. Verder wordt de collectie aangevuld met voorwerpen die tegemoetkomen aan het scheppen van een sfeer van omstreeks 1900.”* Vanwege het ontbreken van hun aantoonbare relatie met Joure en de panden, is in deze periode besloten om de bakkerijcollectie en de natuurcollectie te ontzamen. In het collectieplan 2016 – 2020 is vastgesteld dat de collectie van het Fries Grafisch Museum overgenomen werd. En dat de collecties geclusterd werden rondom een aantal thema’s. In de periode 2021 – 2025 maakte het collectie-verzamelbeleid deel uit van het bredere algemene beleidsplan, waarin het weinig gedetailleerd was uitgewerkt. Het bood daarom onvoldoende criteria voor het aannemen of afstoten van objecten.

In 2023 bestond de collectie van Museum Joure uit naar schatting 8.000 objecten, waarvan ca. 90% is opgenomen in het digitale collectieregistratiesysteem Atlantis en nog ca. 10% niet digitaal geregistreerd is. Het betreft zowel eigen collectie als langdurige bruiklenen.

De collectie is onderverdeeld in verschillende deelcollecties. In onderstaand overzicht zijn deze geclusterd in de vier thema’s die het museum ook in de marketing gebruikt, plus een vijfde thema: Joure/overige. De benamingen van de deelcollecties komen overeen met de Musip-benamingen.

De aantallen per deelcollectie betreffen alleen de digitaal geregistreerde objecten. N.B. sommige objecten vallen onder meerdere deelcollecties en met name bij de drukkerij- en textielcollectie zijn nog veel objecten niet, of niet digitaal, geregistreerd.

Douwe Egberts / koffie, thee en tabak

- Douwe Egberts, 289 objecten
- Koffie, 643 objecten
- Tabak, 415 objecten
- Thee, 458 objecten

Metaal

- Keverling, ca. 527 objecten
- Koperslagerij, 817 objecten
- Zilvermederij/zilver, 2771 objecten

Friese klokken

- Klokkenmakerij, 160 objecten
- Friese klokken, 83 objecten

Drukkerij¹

- Zetten
- Drukken
- Afwerken/binden

} 495

Joure/overige

- Interieur, 1049 objecten
- Jouster meubels, 39 objecten
- Textiel, 62 objecten
- Overig (beeldmateriaal, materiaal andere Jouster ambachten/bedrijven, rekwisieten, e.d.), 564 objecten

¹ In 2019 is de drukkerij-collectie van het Fries Grafisch Museum (FGM) aan de collectie van Museum Joure toegevoegd. Deze collectie was al sinds 1991 gehuisvest in de gebouwen van Museum Joure, maar werd beheerd door de stichting FGM. De stichting is in 2019 opgeheven en heeft de collectie overgedragen aan Museum Joure.

Naast de museumcollectie bezit Museum Joure ook nog een grote documentatie- en bibliotheekcollectie, beheerd door de Werkgroep Historie Joure.

- Foto's, 7909 objecten
- Films, 335 objecten
- Boeken, 3017 objecten
- Documenten, 443 objecten

2. Uitgangspunten nieuw collectie-verzamelbeleid Museum Joure

2.1 Museum Joure: museum van het maken

We houden vast aan het profiel van Museum Joure als 'maakmuseum'.

Actie: hier een passage uit het missie- en visiedocument opnemen, zodra dat gereed is.

2.2 Beleidsmatige keuzes

Als we onze missie en visie vertalen naar het collectie-verzamelbeleid, dan betekent dit dat we de focus leggen op de Jouster maakindustrie. En dan specifiek op bedrijven en bedrijfstakken waarmee Joure zich heeft onderscheiden binnen Nederland², vroeger én nu.

Een aantal van de huidige collecties past goed in deze afbakening:

- **Friese klokkenmakerij en Friese klokken:** Van ca. 1780 tot 1870 was Joure de plaats waar verreweg de meeste Friese (staart)klokken werden geproduceerd. In sommige jaren meer dan 4.000. Waar klokkenmakers in andere Friese plaatsen zich toelegden op bijzondere uurwerken, waren de Jouster klokken wat eenvoudiger en daardoor financieel aantrekkelijk voor een breed publiek. De klokken werden in heel Nederland verkocht en ook geëxporteerd naar het buitenland.

De collectie van Museum Joure bestaat uit Jouster klokken en klokken die in andere Friese plaatsen zijn gemaakt. Meerdere musea hebben Friese klokken in de collectie. De collectie van Museum Joure is echter verreweg het grootst. Daarmee is de collectie van nationaal belang.

NB. Interessant zijn ook de meubelfabrieken die hieruit voortkwamen (zoals De Vrij en Zijlstra), die landelijk ook een toonaangevende rol speelden en waarvan we ook een (in aantallen) kleine collectie hebben.

- **Douwe Egberts:** De firma Douwe Egberts (D.E) bestaat sinds 1753. Vooral na 1880 is het bedrijf onder leiding van C.J. de Jong en zijn zonen uitgegroeid tot een landelijke speler op de markt van koffie, thee en (tot 1998) tabak. Het bedrijf produceerde tot ca. 1930 (mede) in de panden waarin nu Museum Joure gevestigd is. Tegenwoordig is er nog altijd een D.E-fabriek te vinden in Joure, op een van de industrieterreinen.

Veel musea hebben objecten van D.E in de collectie. De collectie van Museum Joure is de grootste museale collectie en is daarom van nationaal belang. Behalve collecties in musea is er ook nog de bedrijfscollectie van D.E, ondergebracht in Heritage Center te Utrecht.

² Binnen Nederland, omdat wij onze collectie vergelijken met die van Nederlandse collega-musea. En omdat de Jouster bedrijven/bedrijfstakken en maakindustrie zich hoofdzakelijk verhiielden tot de Nederlandse markt. In relevante gevallen maken we hierop een uitzondering en kijken we naar de internationale positie van Joure. Dat geldt bv. voor het bedrijf Douwe Egberts, dat wereldwijd een belangrijke rol speelde (en speelt) in de productie van koffie en thee.

Op het gebied van de twee volgende collecties was Joure landelijk minder toonaangevend, maar wel relevant:

- **Metaalwarenfabriek Keverling:** De geelgieterij van Keverling was in het begin van de 20^e eeuw in Nederland een vooraanstaande leverancier van messing producten, waaronder bouwbeslag (o.a. materiaal voor de Beurs van Berlage in Amsterdam) en materialen voor klokkenmakers. Bijzonder is dat de collectie een ensemble vormt met het gebouw. Er zijn geen andere Nederlandse musea die zowel het proces van het gieten van messing, als de halffabricaten/eindproducten verzamelen. Dit maakt deze collectie van Museum Joure van nationaal belang.
- **Fries zilver:** Fries zilver onderscheidt zich van ander Nederlands zilver door de hoeveelheid, kwaliteit en eigenheid (sommige objecten werden alleen in Friesland gemaakt) van de productie/producten. Historisch gezien werd Fries zilver in diverse Friese plaatsen gemaakt, waaronder in Joure. Ten opzichte van die andere plaatsen is Joure niet heel uitzonderlijk wat betreft het aantal zilversmeden of de kwaliteit van het zilverwerk dat deze plaats voortbracht.

De zilvercollectie van Museum Joure bestaat uit zilveren producten gemaakt in Joure en in andere Friese plaatsen. De collectie is op zichzelf gezien niet van nationaal belang; maar gezien als deel van de landelijke (over verschillende musea verspreide) collectie Fries zilver, is zij dat wel.

NB. Bijzonder is ook de Joster bedrijvigheid die uit deze bedrijfstak voortgekomen is: AS-ringen (trouw/relatieringen), Spanninga Metaal (beroemd vanwege de fietsachterlichtjes), Van der Meulen edelmetaal. Deze bedrijven zijn nog steeds actief in Joure. Zij spelen en speelden landelijk een toonaangevende rol. Museum Joure bezit enkele hieraan gerelateerde objecten; die vormen geen afzonderlijke collectie.

Twee van de huidige collecties zijn eigenlijk een 'vreemde eend in de bijt' wat betreft de rol die zij speelden in de Joster maakindustrie en hun landelijke positionering:

- **De drukkerij.** De grafische sector is altijd aanwezig geweest in Joure, maar is regionaal of landelijk niet van uitzonderlijk belang geweest (met uitzondering van Drukkerij Haskerlân, die veel bijzonder bindwerk deed, daarvan is ook een speciale collectie aangenomen).

De collectie van de drukkerij bestaat grotendeels uit objecten afkomstig uit allerlei drukkerijen in Friesland, dus zonder specifieke relatie met Joure. Van veel objecten is de herkomst niet bekend. De collectie is landelijk niet van bijzonder belang; er zijn meerdere musea met uitgebreidere collecties. Wel sluit de collectie goed aan bij de profilering van Museum Joure als maakmuseum, juist omdat bezoekers in de drukkerij ook zelf aan de slag kunnen. We willen deze collectie daarom toch graag behouden. Wel gaan we haar herzien, door vanaf nu te focussen op objecten die in Joure gemaakt of gebruikt zijn, en die zijn voorzien van informatie en/of verhalen. De consequenties hiervan voor de collectie bespreken we in hoofdstuk 5.

- **De koperslagerij.** We hebben een ensemble met een complete werkplaatsinventaris van de koperslager Klaas Dijkstra, plus objecten die door zijn bedrijf gemaakt zijn. Deze koperslagerij was van 1914 tot halverwege de jaren '80 gevestigd in Sneek en maakte de vroegste objecten voor het spaarprogramma van D.E. Het betreft hier dus geen Joster,

maar een Sneker bedrijf. We stellen het Sneker stadsmuseum (Fries Scheepvaart Museum) daarom in de gelegenheid om de collectie terug te krijgen. Als het geen gebruik maakt van deze gelegenheid, dan willen we dit ensemble bewaren. Allereerst omdat het bijzonder is, en het jammer zou zijn dat het verloren/uiteen gaat. Ten tweede omdat het context biedt aan de D.E-collectie (door inzicht te geven in hoe de eerste geschenken werden gemaakt) en aan de metaalcollecties (zilver en kopergieten). En ten derde omdat de collectie goed aansluit bij de profilering van Museum Joure als maakmuseum, juist omdat bezoekers met koper slaan ook gemakkelijk zelf aan de slag kunnen.

Een laatste collectie betreft de meer algemene geschiedenis van Joure en is tevens bedoeld om de overige collecties te voorzien van een bredere context:

- **De collectie Joure** toont hoe Joure zich door de tijd heen heeft ontwikkeld. Het beleid ten aanzien van deze collectie is onderdeel van dit collectie-verzamelplan (hoofdstuk 7).

2.3 Geen collectie

Naast bovenstaande collecties hebben we ook objecten die niet, of niet langer, geregistreerd worden als museumobject. Zij vallen daarmee buiten de officiële museumcollectie. Dit zijn:

- **Rekwisieten en werkplaatsgereedschappen en –materialen.** Deze worden gebruikt voor o.a. de aankleding van de gebouwen en voor demonstraties, workshops en educatieve activiteiten met kinderen. We registreren deze vanaf nu niet meer, maar maken ze wel herkenbaar door ze te markeren met een ‘R’ (van rekwisiet).³
- **Boeken, foto’s, films en overige documentatie.** Deze geven context aan alle collecties en betreffen zowel specifieke Jouter bedrijven/bedrijfstukken als Joure (en omgeving) in het algemeen. Deze documentatie wordt beheerd door Werkgroep Historie Joure, die de stukken momenteel in een apart register registreert. Ze maken dus geen deel uit van dit collectie-verzamelbeleid.

2.4 Algemene uitgangspunten van het verzamelbeleid

In ons collectie-verzamelbeleid maken we de volgende keuzes:

1. We verzamelen objecten die een representatief beeld geven (we verzamelen dus niet uitputtend, oftewel encyclopedisch) van bovenstaande bedrijven/bedrijfstukken betreffende:
 - De productie – bv gereedschap/machine, halffabricaat, eindproduct – in Joure
 - De bedrijfs- en (familie)geschiedenis (in Joure)
 - De werkomstandigheden in Joure
2. We verzamelen per deelcollectie objecten die context geven (alleen als die context relevant is en er geen andere partij is die een contextcollectie verzamelt). Deze contextcollecties zijn altijd representatief en niet uitputtend. Ze betreffen:

³ Rekwisieten kunnen qua uiterlijk sterk lijken op geregistreerde objecten. Soms gaat het zelfs om eenzelfde voorwerp, waarvan 1 of 2 exemplaren in het museumregister is opgenomen en een aantal niet. We kiezen o.a. voor deze werkwijze om praktische redenen. Als museum behoor je geregistreerde stukken zo goed mogelijk in goede staat te bewaren, de objecten goed te registreren en de standplaats van bij te houden. Voor niet-geregistreerde gelden dat soort eisen niet. Dat scheelt veel werk en geeft mogelijkheden om de objecten te gebruiken. Wat soms betekent dat het object slijt, kapot gaat of kwijt raakt. Voor rekwisieten is dat een ingecalculerd risico.

- De context van het bedrijf/ de familie van eigenaren;
- De historische context waarin het bedrijf/ de bedrijfstak in Joure tot bloei kwam;
- De geografische context waarin het bedrijf/bedrijfstak opereerde.

2.5 Pragmatische uitgangspunten

Naast bovenstaande inhoudelijke uitgangspunten van het verzamelbeleid hanteren we ook een aantal meer pragmatische uitgangspunten:

- We streven ernaar de collectie met ongeveer 25% in te krimpen, om de behoefte aan depotruimte beperkt te houden.
- We verzamelen collecties vanaf de ontstaansgeschiedenis van de bedrijfstak/bedrijf in Joure tot het heden. Uitzondering hierop zijn een aantal van onze (deel)collecties, die een afgerond historisch ensemble vormen (bv. de koperlagerij en kopergieterij).
- We verzamelen bij voorkeur objecten met 'uitgebreide' documentatie. Dus bv. met informatie over de eigenaren en/of het gebruik door die eigenaren.
- We verzamelen in principe alleen objecten die in goede staat zijn, dus niet ernstig beschimmeld, kapot of anderszins in slechte staat zijn.
- We verzamelen in principe alleen objecten die voor één persoon goed hanteerbaar zijn, goed op te bergen en niet (te) kwetsbaar zijn.
- We verzamelen vervangend. Als een object beter in de collectie past, in een betere staat is of als er meer/interessantere documentatie bekend is dan van een object dat al in de collectie is, dan nemen we het nieuwe object aan en stoten het 'oude' object af.

2.6 Aannemen en afstoten

- We verzamelen vooral passief. Dat wil zeggen dat we alleen objecten aannemen die ons (gratis) worden aangeboden. Alleen in uitzonderlijke situaties gaan we zelf op zoek naar passende uitbreiding van onze collectie.
- Wij zijn ons ervan bewust dat het belangrijk is om zorgvuldig de (eigendoms)geschiedenis van objecten in kaart te brengen. Daarom spannen we ons in om herkomstonderzoek te doen naar de objecten die we willen opnemen in onze collectie. We hebben echter niet de capaciteit (mankracht) om dit bij elk object te doen. Daarom concentreren we ons op objecten met een hoge erfgoedwaarde. Ook zullen we vanzelfsprekend onze medewerking verlenen, mochten we een onderzoeksaanvraag van derden ontvangen.
- Objecten die niet binnen het nieuwe collectie-verzamelbeleid passen, stoten we volgens de regels van de LAMO af. De procedure hiervoor is in bijlage 1 opgenomen.

2.7 Communicatie over veranderd verzamelbeleid

We realiseren ons zowel medewerkers en vrijwilligers als ook bezoekers van het museum soms gehecht zijn aan bepaalde objecten. Een zorgvuldige communicatie over waarom we bepaalde objecten wel en niet meer verzamelen, is noodzakelijk. Dat geldt ook voor mensen die in het verleden objecten aan ons geschonken of in bruikleen gegeven hebben. Na vaststelling van het collectie-verzamelbeleid door het bestuur, ontwikkelen we een intern en extern communicatieplan.

Actie: Ontwikkelen en uitvoeren van een intern en extern communicatieplan.

3. Collectie Douwe Egberts | koffie, thee & tabak

3.1 Herkomst collectie

De oudste en grootste collectie van Museum Joure is opgebouwd rondom het bedrijf Douwe Egberts (D.E). Het museum werd opgericht in 1976 (toen nog onder de naam 'Stichting Johannes Hesselhuis') en opende met een vaste presentatie over de bedrijfsgeschiedenis van Douwe Egberts, in het eerste pakhuis van D.E (het Johannes Hessel Pakhuis). Daartoe kreeg het museum een aantal bruiklenen van de familie De Jong, de nazaten van Douwe Egberts en toen nog de eigenaren van het bedrijf.

Gaandeweg is de collectie aangevuld met objecten gerelateerd aan D.E én aan koffie, thee en tabak: de producten waarmee D.E bekend werd. Deze objecten zijn verkregen via legaten, schenkingen en bruiklenen. Een groot aantal objecten komt uit het Douwe Egbertsmuseum in Utrecht, dat in 2003 sloot. Andere objecten zijn geschonken of in bruikleen gegeven door particulieren en het Heritage Center D.E (bedrijfshistorisch centrum). Ook heeft het museum objecten aangekocht.

3.2 Inhoud en standplaats(en) collectie

De collectie is tot dusver 'organisch' tot stand gekomen en bestaat nu uit objecten over de geschiedenis van D.E en over de productie en consumptie van koffie, thee en tabak in Joure, Nederland en Europa. De collectie bestaat uit hoofdzakelijk 18^e, 19^e en 20^e-eeuwse objecten rond de volgende thema's:

- **Douwe Egberts, 289 objecten.** O.m. gerelateerd aan de familiegeschiedenis (bv. portretten), de bedrijfsgeschiedenis (kasboeken, e.d.) en het spaarprogramma (geschenken). Ook reclamematerialen, verpakkingen en gereedschappen. De objecten hebben deels een relatie met de productielocatie(s) in Joure, maar gedeeltelijk ook niet.
- **Koffie, 643 objecten.** O.a. serviezen, zetmethodes, koffiebranders, koffiemolens, gereedschappen, objecten die te maken hebben met de koffiehandel en gebruiken rondom koffiedrinken. Enkele objecten hebben een relatie met Joure, de meeste niet.
- **Tabak, 415 objecten.** O.a. bestaande uit gereedschappen (kerfbanken, zeven, weegschalen), pijpen, tabakspotten, snuifdoosjes en verpakkingen. Enkele objecten hebben een relatie met Joure, de meeste niet.
- **Thee, 458 objecten.** O.a. bestaande uit serviezen, een theezakjesmachine, theetafels/-meubels, voorraadblikken en weegschalen. Enkele objecten hebben een relatie met Joure, de meeste niet.

Nb. In het collectieregistratiesysteem zijn collecties op dit moment niet consequent ingedeeld. Daarom is het nog niet goed mogelijk een overzicht te krijgen van alle objecten die horen bij de collectie Douwe Egberts | koffie, thee & tabak.

Actie: De komende vijf jaar gaan we de indeling opschonen.

De collectie is gehuisvest in het Johannes Hessel Pakhuis, de Witte Os, Pand 99, het Geboortehuis en het externe depot. Bijna alle objecten zijn opgenomen in het collectieregistratiesysteem.

3.3 Joure en Douwe Egberts

De relatie tussen Joure en het bedrijf Douwe Egberts (D.E) gaat terug tot 1753. Met de opening van hun kruidenierswinkeltje aan de Midstraat, legden Egbert Douwes en Akke Thijsses toen de basis voor het familiebedrijf dat vanuit Joure zou uitgroeien tot een multinational. Hun nakomelingen spitsten zich toe op het bewerken van de ruwe producten koffie, thee en tabak tot eindproducten geschikt voor consumptie.

Vanaf de 20^e eeuw werd Joure (inter)nationaal bekend met de koffie, thee en tabak die hier werden bewerkt. Bijzonder, want eind 19^e eeuw had nog elke plaats van betekenis een eigen koffiebranderij. Alleen al in Friesland bestonden er tientallen bedrijfjes vergelijkbaar met D.E. Dat Joure zo'n grote speler werd, is toe te schrijven aan het ondernemerschap van familie De Jong (erfgenamen en nazaten van de oprichters). Dat uitte zich o.a. in diverse fabrieksuitbreidingen in Joure en Utrecht en in een uitgekiende marketingstrategie. Daardoor maakte in Nederland vrijwel iedereen kennis met de D.E- merken Pickwick thee, Aroma Rood Koffie en Drum (tabak) én de reclames die daarvoor werden gemaakt. Net als met het spaarprogramma waarmee men d.m.v. zegels bij de verpakkingen kon sparen voor speciale producten.

Tot 1978 was D.E een familiebedrijf, in handen van familie De Jong. In de loop van de twintigste eeuw verplaatsten zij een deel van de activiteiten van D.E naar Utrecht en het buitenland. Na 1978 werd het bedrijf verkocht aan Consolidated Foods (Sara Lee). Diverse overnames later, maakt D.E tegenwoordig deel uit van de Amerikaanse multinational Global Coffee Co, een van de grootste koffiebedrijven ter wereld.

Anno 2025 worden in de fabriek in Joure nog altijd thee en koffie verwerkt: hier worden tegenwoordig theesoorten en vriesdroog- en vloeibare koffie geproduceerd. Vanwege de Jouster fabriek hebben veel Jouster en Friese families al generaties lang een band met D.E als werkgever.

3.4 Koffie, thee en tabak in Nederland

De geschiedenis van D.E maakt deel uit van een grotere historische context: die van de introductie in Nederland (en de rest van Europa) van koffie, thee en tabak, de producten waarmee het bedrijf groot is geworden. We vinden het belangrijk om met onze collectie ook iets te kunnen vertellen over deze context.

3.4.1. Van luxeartikelen tot massaproducten

De producten die D.E groot hebben gemaakt lijken tegenwoordig heel vanzelfsprekend. Maar pas vanaf de 17^e eeuw raakten koffie, thee en tabak hier bekend, dankzij een groeiend internationaal handelsnetwerk. In het geval van Nederland begonnen de VOC (1602-1798) en WIC (1621-1792) toen allerlei consumptieartikelen te importeren vanuit Azië en Amerika. Bijvoorbeeld specerijen en suiker, maar dus ook koffie, thee en tabak. Die waren in eerste instantie heel beperkt verkrijgbaar en daardoor zo duur dat alleen de allerrijksten ze zich konden veroorloven. De (voor Europeanen) nieuwe en exclusieve producten werden ook in verband gebracht met allerlei (niet, of ten dele bewezen) gezondheidsclaims. Gemaakt door verkopers, artsen, apothekers én consumenten zelf. Zo werd koffie gezien als een geneeskrachtige drank. Men dacht dat het de spijsvertering verbeterde, hoofdpijn verminderde en lusteloosheid tegenging. Thee werd als reiniger van lichaam en geest in de markt gezet. En tabak werd geïntroduceerd als een geneeskrachtig kruid. Het zou de luchtwegen zuiveren (!), helpen tegen verkoudheid, hoofdpijn en zelfs de pest.

Vanaf de 18^e eeuw kwam de nadruk minder te liggen op het medische aspect en werden koffie, thee en tabak steeds meer gezien als genotsmiddelen. Ze bleven geconsumeerd worden

in kapitaalkrachtige kringen, maar geleidelijk konden ook minder rijke burgers ze zich veroorloven. Dat kwam omdat de grondstoffen op een almaar grotere schaal werden geproduceerd: Europese koloniale machten, waaronder Nederland, begonnen met de grootschalige productie van koffie, thee en tabak in gebieden als Java, Suriname, India en de Cariben. Tot slaaf gemaakte mensen en slecht betaalde contractarbeiders moesten daar onder barre omstandigheden de grondstoffen verbouwen. Met als gevolg dat de productie goedkoper werd, de import toenam en de prijzen daalden. Zo kon in Nederland (en in andere Europese landen) een hele cultuur ontstaan rond het gebruik van koffie, thee en tabak. In grote steden werden koffiehuisen populair. Hier kwamen mannen samen om te lezen, discussiëren, handelen en ideeën uit te wisselen. Deze plekken werden centra van nieuws, politiek en cultuur. Thee werd vooral populair bij vrouwen en kreeg een plek in de huiselijke sfeer en in chique theesalons. Ook daar ging de consumptie gepaard met het uitwisselen van nieuws, modes en (politieke) ideeën. Roken en tabak pruimen of snuiven was een geliefde bezigheid in koffiehuisen, salons en herbergen. Het werd als ontspannend en modieus gezien.

Hand in hand met de stijgende consumptie van koffie, thee en tabak ging de productie (en import vanuit Azië) van allerlei accessoires: van serviezen, tot pijpen, snuifdoosjes en meubels. Sommige zeer luxe en exclusief, maar vele ook eenvoudig en bedoeld voor dagelijks gebruik in doorsnee huishoudens. Dat die doorsnee huishoudens zich óók koffie, thee en tabak konden gaan veroorloven, verklaart de opkomst van allerlei winkels die de zogenoemde ‘koloniale waren’ verkochten. En omgekeerd: hoe groter het aanbod, hoe lager de prijs. In deze (inter)nationale context opende in 1753 het Jouster kruidenierswinkeltje waaruit de multinational D.E zou ontstaan.

In de 19^e eeuw werden koffie, thee en tabak nog meer dan al het geval was onderdeel van het dagelijks leven in Nederland. Handel, kolonialisme en industrialisatie maakten deze producten tot alledaagse consumptieartikelen, bereikbaar voor alle lagen van de bevolking. Consumenten én ondernemingen (zoals D.E) profiteerden kortom enorm van de ‘koloniale waren’ die als massaproducten tot hun beschikking stonden. Pas na een lange geschiedenis van protest werden slavernij en de koloniale stelsels afgeschaft. De massale productie van koffie, thee en tabak hield echter aan. En de omstandigheden waaronder ze verbouwd werden en worden, waren en zijn vaak controversieel.

Tegenwoordig horen koffie en thee, na water, wereldwijd tot de meest geconsumeerde dranken. Ook tabak wordt nog altijd massaal geconsumeerd, ondanks de inmiddels bewezen zeer schadelijke gezondheidseffecten.

3.5 Presentatiebeleid Douwe Egberts | koffie, thee en tabak

D.E is als onderdeel van de geschiedenis van Joure sterk verbonden met (de geschiedenis van) het museum. Het museum is gevestigd in de voormalige panden van het bedrijf en heeft vanaf de start in 1976 de geschiedenis van D.E gepresenteerd. Van oudsher associëren bezoekers Museum Joure vaak met D.E.

De vaste presentatie over Douwe Egberts is in de jaren 2023/2024 opnieuw ingericht. In de huidige expositie wordt veel aandacht geschonken aan de ontwikkeling van het bedrijf D.E, vooral vanaf ca. 1800 tot nu. Ook wordt veel aandacht gegeven aan de wijze waarop er bij D.E koffie en thee (en tot 1998 ook tabak) werden (en worden) geproduceerd. Daarmee sluiten we aan op de profilering van Museum Joure als ‘maakmuseum’.

De bekendheid van Douwe Egberts als merk en de verbondenheid van onze bezoekers met D.E zullen in de toekomst waarschijnlijk veranderen. Voor volgende generaties zal de D.E-collectie naar verwachting minder nostalgie en herkenning oproepen. Daarentegen blijven koffie en – in mindere mate – thee aansprekende producten. We houden er daarom rekening mee dat bij volgende herinrichtingen de balans in de presentatie anders zal uitpakken dan nu het geval is.

Meer dan vroeger besteden we in onze presentaties ook aandacht aan de wijze waarop de producten koffie, thee en tabak in de landen van herkomst werden en worden geproduceerd.

3.6 Andere – museale – collecties

Veel Nederlandse historische musea hebben objecten in de collectie gerelateerd aan Douwe Egberts. Er is echter geen ander museum dat een collectie van vergelijkbare omvang heeft als Museum Joure. Wel beschikt het Heritage Center van Douwe Egberts over een zeer omvangrijk bedrijfsarchief (groter dan dat van Museum Joure) met ook veel driedimensionale objecten. Het Heritage Center verzamelt bv. alle verpakkingen van de verschillende producten, alle spaarartikelen en ook alle reclame-uitingen.

Ook objecten die te maken hebben met de productie en consumptie van koffie, thee en tabak zijn in veel museumcollecties te vinden. Ten aanzien van koffie lijkt de collectie van Museum Joure het meest omvangrijk te zijn, wat thee en tabak betreft zijn er ook nog andere musea actief. De Theefabriek in Houwerzijl is een – niet geregistreerd – museum met een collectie thee-items. Het Tabakshistorisch Museum in Delft laat een omvangrijke (privé)collectie zien. Het Tabaksmuseum Amerongen toont het verleden van de tabaksteelt in Amerongen en omgeving.

3.7 Verzamelbeleid collectie Douwe Egberts

Het verzamelbeleid ten aanzien van de collectie stemmen we af op het profiel van Museum Joure als maakmuseum én als bewaarplaats van het lokale historische erfgoed. Vanuit die gedachte richt ons verzamelbeleid zich **op de link tussen Joure en D.E.** Die was het sterkst in de periode 1753-1978, toen D.E een familiebedrijf was, in handen van familie De Jong. We focussen het verzamelbeleid derhalve op de volgende lijnen:

De familie Douwe Egberts/De Jong (1753 – 1978). In deze periode is het bedrijf in handen van de nazaten van Douwe Egberts (de familie De Jong) en is de ontwikkeling van het bedrijf nauw verweven met de familiegeschiedenis.

⇒ We verzamelen objecten, documenten en immaterieel erfgoed (verhalen) van/over de familie in deze periode, voor zover die illustratief zijn voor hun betrokkenheid bij het bedrijf D.E.

Bedrijf Douwe Egberts in de periode 1753- 1929. In deze periode vestigt het bedrijf zich aan de Midstraat in Joure. In 1912 verhuist het deels naar de verderop gelegen Zijlroede. In 1919 opent D.E ook een vestiging in Utrecht; die wordt in 1929 de hoofdvestiging van het bedrijf.

⇒ We verzamelen objecten, documenten en immaterieel erfgoed (verhalen) gerelateerd aan de geschiedenis van het bedrijf, waarmee we een representatief beeld willen geven van het volgende:

- Productie. Waaronder materialen/gereedschappen gebruikt in Joure.
- Consumentenproducten en het gebruik daarvan. Waaronder verpakkingen koffie, thee, tabak, surrogaten.
- Verkoop en reclame/marketing-materiaal. Waaronder verkoopboekjes en gedrukt reclamewerk.

- Persoonlijke verhalen (immaterieel erfgoed) van mensen die in deze periode betrokken waren bij het bedrijf. Denk aan anekdotes van bv. (oud-)medewerkers over de productie, de bedrijfscultuur, organisatie, etc.

Fabriek Douwe Egberts in Joure 1912 – nu. In deze periode investeert het bedrijf veel in andere locaties (in Nederland en daarbuiten). Na 1978 komt D.E in handen van verschillende investeerders. Joure is niet langer het middelpunt van de bedrijfsactiviteiten, maar blijft wel een grote rol spelen in de verwerking van koffie (voor de zakelijke markt) en thee.

⇒ We verzamelen objecten, documenten en immaterieel erfgoed (verhalen) gerelateerd aan de geschiedenis van het bedrijf, waarmee we een representatief beeld willen geven van het volgende:

- Productie. Waaronder materialen/gereedschappen gebruikt in Joure.
- Producten en het gebruik daarvan, waaronder verpakkingen koffie, thee, tabak, surrogaten, gevriesdroogde en liquid koffie.
- Apparatuur met toebehoren ontwikkeld door/in opdracht van D.E, bestemd voor de eindgebruiker, bv. koffiemachines voor de zakelijke markt.
- Persoonlijke verhalen (immaterieel erfgoed) van mensen die in deze periode betrokken waren /zijn bij de locatie Joure. Denk aan anekdotes van bv. (oud-)medewerkers over de productie, de bedrijfscultuur, organisatie, etc.

3.8 Verzamelbeleid contextcollectie merkontwikkeling Douwe Egberts

Het succes van het bedrijf Douwe Egberts hangt nauw samen met de merken die het bedrijf vanaf 1924 onder de naam D.E in de markt heeft gezet (bv. Roodmerk-koffie en variaties daarop, Senseo, L'Or, Pickwick-thee en variaties daarop, Heerenbaai tabak, Drum shag). Deze producten zijn lang niet allemaal in Joure geproduceerd en behoren daarom niet tot onze Douwe Egberts kerncollectie. Als Museum Joure streven we er wel naar een collectie samen te stellen die de ontwikkeling van de merken tot nu illustreert, juist omdat deze voor het publiek zo onlosmakelijk met D.E verbonden zijn. Denk qua objecten aan:

- Producten (anders dan de in Joure geproduceerde producten) en het gebruik daarvan, waaronder verpakkingen koffie, thee, tabak, surrogaten, gevriesdroogde en liquid koffie.
- Apparatuur met toebehoren ontwikkeld door/in opdracht van D.E, bestemd voor de eindgebruiker (bv. koffiezetapparaten).
- Verkoop en reclame/marketing, denk aan verkoopboekjes, geschenken, gedrukt reclamewerk, commercials, etc.

We streven niet naar een uitputtende, encyclopedische verzameling. We beperken de aantallen tot de meest iconische objecten per decennium. Het Heritage Center van D.E verzamelt dit type objecten wel encyclopedisch.

3.9 Verzamelbeleid in relatie tot het Heritage Center D.E

In opdracht van het bedrijf Douwe Egberts verzamelt het Heritage Center D.E in Utrecht encyclopedisch zaken die met het bedrijf en de koffie- en theemerken te maken hebben. Daarom vinden wij het niet noodzakelijk om als Museum Joure ook een dergelijke uitputtende collectie samen te stellen.

Actie: We streven ernaar om afspraken te maken met het Heritage Center D.E over taakverdeling, bruiklenen en eventueel een schenkingsprocedure, mocht D.E zijn bedrijfscollectie willen opdoeken.

Conceptschema, na overleg met Heritage Center D.E verder uit te breiden.

	Museum Joure	Heritage Center
Bedrijfsgeschiedenis tot 1919	Uitgebreid verzamelen (want hangt nauw samen met locatie Museum Joure)	
Familiegeschiedenis fam. Douwe Egberts/De Jong	Uitgebreid verzamelen (want hangt nauw samen met locatie Museum Joure)	
Fabriek D.E in Joure	Uitgebreid verzamelen (want hangt nauw samen met locatie Museum Joure)	
Fabriek D.E in Utrecht	Niet verzamelen	
Andere productielocaties in Nederland en buitenland	Niet verzamelen	
Merkontwikkeling D.E merken op gebied koffie, thee en tabak	Illustratief verzamelen. Evt. tabak uitgebreid verzamelen als Heritage Center dit niet doet	
Andere merken die door D.E zijn overgenomen en zijn voortgezet (bv Kanis en Gunnik, Van Nelle)	Niet verzamelen	

3.10 Verzamelbeleid contextcollectie koffie, thee en tabak

De contextcollectie koffie, thee en tabak willen we – in lijn met de profilering van Museum Joure – herzien en aanvullen. Het museum wil met deze collectie meer aandacht besteden aan ontwikkelingen in Joure en Nederland (en Europa), vroeger en nu, in het maakproces en de consumptie van koffie, thee en tabak.

We verzamelen niet encyclopedisch, maar illustratief. Objecten gerelateerd aan de productie in landen van herkomst, en aan de verwerking buiten Joure, verzamelen we in principe niet. (Uitgezonderd van (historische) documenten die relevant zijn voor ons presentatiebeleid.)

Concreet betekent dit dat we het volgende verzamelen:

- Koffiezetmethodes + toebehoren
- Theezetmethode(s) + toebehoren
- Methodes om tabak te consumeren (snuiven, pruimen, roken)
- Attributen om koffie/thee/tabak mee te consumeren
 - Serviezen + toebehoren
 - Pijpen + tabakspotten
- Historische documenten over productie, handel en consumptie van koffie, thee en tabak (voorbeelden: koffie- en theegeld, traktaat Bontekoe)

- Monsters van de ruwe producten, zoals ze van de plantages werden/worden overgedragen aan de fabriek in Joure die ze verder bewerkt.

3.11 Verzamelen en ontzamelen

Ten aanzien van de collectie Douwe Egberts | koffie, thee en tabak zien wij een aantal hiaten:

- D.E: retail/professional. Al vanaf de jaren '50 worden er koffieautomaten voor het bedrijfsleven gemaakt. Hier hebben wij niets van in de collectie. De liquid-koffie die hiervoor gebruikt wordt, is één van grootste productiedelen van de fabriek in Joure.
Actie: We willen actief op zoek naar objecten die dit hiaat kunnen vullen.
- D.E: Moccona (oploskoffie) heeft het bedrijf na WO2 groot gemaakt. We hebben 1 blik uit die periode in bruikleen en 1 of 2 incomplete glazen potjes in de collectie.
Actie: We gaan actief op zoek naar tenminste enkele verpakkingen en reclames.
- D.E tabak. Het ontbreekt aan een samenhangende collectie rondom de verschillende merken die D.E tot 1998 voerde. Dat staat in contrast met het (financiële) belang dat de tabaksfabriek voor D.E had. Tegelijkertijd zijn we in de presentatie van tabaksproducten terughoudend, vanwege de gezondheidsaspecten.
Actie: We onderzoeken welk verzamelbeleid ten aanzien van D.E tabak passend is en bekijken ook hoe andere musea met vergelijkbare collecties omgaan.

In de huidige collectie zijn ook veel objecten opgenomen, die niet meer passen binnen de bovenstaande criteria. Denk aan blikken en verpakkingen van andere koffie- en theemerken. Bovendien zijn er veel dubbelingen, zoals meerdere kraantjeskannen, emaille koffiepotten, koffiemolens en vele serviezen.

Actie: De komende vijf jaar gaan we deze collectie tegen het licht houden en objecten ontzamelen.

4. Collectie Friese klokkenmakerij en Friese klokken

4.1 Herkomst collectie

Bij de opening van Museum Joure in 1976 was er niet direct sprake van een klokkencollectie. In het jaarverslag van 1982 wordt voor het eerst melding gemaakt van de uitbreiding van de collectie met twee bijzondere klokken: een Friese staartklok met dubbele kap en een staande Rotterdammer. Beide kregen een prominente plek in de verbindingsgang van het museum.

In 1984 werd de oude Jouster klokkenmakerij toegevoegd aan het museum, in het Geboortehuis. Deze uitbreiding werd mogelijk dankzij een grote bruikleen van het Fries Museum, bestaande uit gereedschappen uit de klokkenmakerij van Siebolt van der Werf, die al in 1927 aan het Fries Museum waren geschonken. Daarnaast werden verschillende objecten verworven uit het bezit van klokkenmaker N. de Vries.

In 1986 kwam het Ambachtgebouw aan de Geelgieterstraat 11 (het voormalige kantoor van kopergieterij Keverling) gereed. Op de benedenverdieping werd daar een klokkenexpositie ingericht, in samenwerking met het Fries Museum en plaatselijke klokkenmakers. Hier werd het ambacht van de klokkenmaker inzichtelijk gemaakt. Gaandeweg werd de collectie verder uitgebreid met bruiklenen en schenkingen van lokale klokkenmakers en particuliere verzamelaars.

Met het oog op de realisatie van de nieuwe expositieruimte in It Sael door de gemeente, werd er gezocht naar een passende invulling van het pand. Die werd in 2010 gevonden, toen de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed de klokkenverzameling van de heer Otte aanbood als bruikleen aan Museum Joure. De Ottema Kingsma Stichting sloot hierbij aan, door nog drie bijzondere klokken van de heer Otte aan Museum Joure in bruikleen te geven.

4.2 Inhoud en standplaats(en) collectie

De huidige collectie bestaat hoofdzakelijk uit 18e, 19^e en 20^e -eeuwse objecten, ingedeeld in twee deelcollecties:

- **Deelcollectie Klokkenmakerij / klokkenmakers materialen, ca. 160 objecten.** Waaronder een toonbank, veldsmidse, gietmal, draaibank, gereedschap en onderdelen (bv. wijzerplaten, klokornamenten, tandwielen, losse uurwerken, etc.). Van sommige van deze objecten is de relatie met Joure beschreven (bv. dat het object afkomstig is van een Jouster klokkenmaker). Bij de meeste is dat niet het geval en is er ook verder weinig over de objecten bekend.
- **Deelcollectie Friese klokken, ca. 83 objecten.** Dit zijn vrijwel allemaal Friese klokken (stoelklokken en staartklokken). Een klein deel van deze klokken is gesigneerd en gemaakt door Jouster klokkenmakers. Sommige klokken zijn niet gesigneerd, maar door de vormgeving wel herkenbaar als Jouster klok. De meeste klokken zijn wel in Friesland, maar niet in Joure gemaakt.

De inventaris van de Friese klokkenmakerij en het grootste deel van de collectie Friese klokken zijn nog steeds gevestigd in het Ambachtgebouw en It Sael. In het externe depot zijn ook nog een aantal Friese klokken ondergebracht.

4.3 Joure en de Friese klokken

4.3.1. Definitie van de Friese klok

Friese klokken zijn er in verschillende varianten, namelijk als stoelklok (dit is de oudste vorm van de Friese klok, zie ook 4.2.2) en als staartklok. Minder voorkomend, maar toch ook tot de Friese klokken gerekend, is de staande klok. Van deze kloktypen zijn weer verschillende subtypen te onderscheiden. Zo bestaan er allerlei variaties in ornamenten, kasten, wijzerplaten en mechanieken. Desondanks hebben Friese klokken enkele kenmerkende eigenschappen gemeen, die hen onderscheiden van andere klokken: hun uurwerk, rijk beschilderde wijzerplaten, minder luxe materialen, robuustheid en tamelijk eenvoudige vormgeving.

De meeste Friese klokken zijn ook daadwerkelijk in Friesland gemaakt. Maar in andere streken zijn eveneens op de Friese klok gebaseerde klokken gebouwd (bv. Groningen, het Duitse Ost-Friesland en Twente). Op detailniveau wijken deze vaak af van de ‘echte’ in Friesland gemaakte Friese klokken. Andersom maakten Friese klokkenmakers behalve ‘echte’ Friese klokken, soms ook andere – minder bekende - typen klokken. Met een ander (Engels) uurwerk bijvoorbeeld, of tafelklokken. Die worden ook min of meer tot de Friese klokken gerekend.

4.3.2. Geschiedenis van de Friese klok

Historisch gezien is de productie van Friese klokken altijd een samenwerking geweest tussen schrijnwerkers (de makers van de kasten), wijzerplaatschilders en uurwerkmakers (die de verschillende onderdelen elkaar zetten).⁴ De eerste Friese stoelklokken ontstonden rond 1700 en waren gebaseerd op de oudere Zaanse klokken. Rond 1770 kwam de Friese staartklok op en vanaf 1825 was dit type populairder dan de stoelklok.

In het grootste deel van de 19^e eeuw waren in allerlei Friese plaatsen klokkenmakers actief. Behalve in Joure bijvoorbeeld ook in Heerenveen, Grou en Sneek. Hun klokken werden niet alleen binnen Friesland verkocht, maar ook geëxporteerd naar andere delen van Nederland en het buitenland. Qua productie nam Joure in die periode echter een bijzondere plaats in. Hier werden Friese klokken namelijk op zeer grote schaal gemaakt. (1857 was het topjaar; toen werden er maar liefst 4.000 stuks opgeleverd, allemaal met de hand vervaardigd.) De Joster klokkenmakers legden zich daarbij vooral toe op het maken van ‘eenvoudige’ Friese (staart)klokken, die concurrerend waren qua prijs. Elders onderscheidden klokkenmakers zich juist met meer speciale klokken, bijvoorbeeld voorzien van bijzondere mechanieken.

Tussen 1860 en 1880 kelderde de populariteit van de Friese klok, mede omdat toen op grote schaal Duitse, goedkoper geproduceerde klokken (zogenaamde regelateurs) op de markt kwamen. Desondanks bleven er nog enkele Friese klokkenmakers actief. In de 20^e eeuw, vooral in de jaren '70 en '80, werd de Friese klok opnieuw geliefd. In deze periode werden er ook weer volop nieuwe Friese klokken gemaakt. Sindsdien is de populariteit van deze klokken echter weer gedaald. Tegenwoordig worden er in Joure nog wel nieuwe klokken gemaakt (er zijn hier nog vier klokkenmakers/-reparateurs actief), vaak met een hedendaags design.

4.4 Klokken in Nederland

De oudste uurwerken in Nederland waren groot en uitsluitend te vinden in torens van kerken en stadhuisen. In de 17^e eeuw verschenen hier de eerste huisklokken, toen de uitvinding van de pendule het mogelijk maakte om kleinere, nauwkeurigere klokken te produceren. Rond 1680

⁴ De boeken van Lammert en Siet de Bruin geven een namenoverzicht van klokkenmakers in Friesland.

startte de seriematige productie van dit type klokken, onder meer in de Zaanstreek. Daar ontstond de bekende Zaanse klok. Die was goedkoper en vaak van hout gemaakt, in plaats van haar dure messing voorgangers.

Naast de Zaanse klok ontwikkelden zich ook regionale varianten, zoals dus de Friese, maar ook de Haagse en Amsterdamse klok (staand horloge), elk met een eigen karakter. Waar Friese klokken rijk beschilderd en robuust waren, hadden Haagse klokken juist een compacte en verfijnde uitstraling. De Amsterdamse staande klok, soms ook 'staand horloge' genoemd, ontstond in Amsterdam in het laatste kwart van de 17^e eeuw. Het was een combinatie van een fraai vormgegeven houten kast, vaak versierd met inlegwerk (marquetterie), en een nauwkeurig uurwerk waarvan soms onderdelen uit Engeland werden betrokken. Vanaf de late 17^e en 18^e eeuw won de klok definitief haar plaats in het Nederlandse huishouden, als praktische tijdmeteter én als statusobject.

Gedurende de 18^e en 19^e eeuw bleef Nederland een belangrijk centrum van uurwerkkunst. Maar de ambachtelijke klokkenmaker werd uiteindelijk verdrongen door het succes van de Duitse reguleur (19^e eeuw), gevolgd door het kwartshorloge in de jaren 1920. Met de komst van atoomklokken in de tweede helft van de 20^e eeuw bereikte de mens een bijna absolute precisie. Tegenwoordig meten we tijd digitaal en wereldwijd gesynchroniseerd via GPS en internet.



Zaanse klok



Haagse klok



Amsterdamse klok



Friese staartklok
(collectie Museum Joure)



Friese stoelklok
(collectie Museum Joure)

4.5 Presentatiebeleid Friese klokken

In de huidige situatie is er een vaste expositie over de Friese klokken in twee ruimtes. Op dit moment is de expositie weinig informatief. Daarom willen we in de toekomst de ruimtes over Friese klokken opnieuw inrichten. We hebben nog geen duidelijke omschrijving van hoe dat er uit zou moeten zien. Maar puntsgewijs een aantal wensen op een rijtje:

- Meer uitleggen over het ontstaan van Friese klokken en de ontwikkelingen en variaties in techniek en uiterlijk. Van de eerste Friese klokken van rond 1690 tot nu.
- Het ontstaan van de Friese klok inbedden in een verhaal over klokken/tijdlezen in de afgelopen eeuwen.
- Variaties op de verschillende soorten Friese klokken laten zien.
- Aandacht voor de maatschappelijke ontwikkelingen die de Friese klokken zo populair maakten (opkomst en ondergang van de Friese klok).
- Aandacht voor Joure, dat gedurende een bepaalde periode ‘het centrum’ van de Friese klokkenmakers industrie was.
- Toelichten hoe Friese klokken gemaakt werden, wat de sociale omstandigheden waren waarin dat gebeurde, verhalen over klokkenmakers, etc.
- Toelichten hoe Friese klokken werken.

Idealiter wordt in het museum ook het klokkenmaken gedemonstreerd, zijn er workshops en cursussen te volgen over uurwerk maken, wijzerplaat schilderen, kasten maken, etc. Met deze wijze van presenteren sluiten we beter aan op de profilering van Museum Joure als maakmuseum.

4.6 Andere - museale – collecties met Friese klokken

Veel musea in Nederland hebben een aantal Friese klokken in de collectie. Ook zijn er veel particuliere verzamelaars. Museum De Zaanse Tijd heeft een grote collectie Zaanse klokken en een enkele Friese klok. Wat betreft de Friese klokken is de collectie van Museum Joure de grootste van Nederland (en ter wereld). We zien onszelf dan ook als hét internationale museum van de Friese klokken.

4.7 Verzamelbeleid Friese klokkenmakerij en Friese klokken

Er worden nog regelmatig (bijna wekelijks) klokken en/of klokonderdelen aangeboden. Om ‘verstopping’ te voorkomen willen we ons verzamelbeleid nader toespitsen:

Deelcollectie Klokkenmakerij/klokkenmakers materialen

- **Klokkenmakerij.** In de hoogtijdagen van de Friese klok was het klokkenmaken een samenspel van het werk van meerdere ambachtsslieden, nl. de uurwerkmaker, de geelgieter, de kettingbuiger, de kastenmaker en de wijzerplaatschilder. We hebben nu een enigszins willekeurig samengestelde collectie van ca. 50 gereedschappen die met deze beroepen samenhangen.
 - ⇒ We verzamelen van de betrokken ambachten een representatief beeld van gebruikte gereedschappen en materialen. We beperken het verzamelbeleid langs de volgende lijnen:
 1. Tijd: We verzamelen gereedschappen en materialen die een representatief beeld geven van de ambachten tijdens de hoogtijdagen van de Friese klok (ca. 1750 – 1870).
 2. Kwalitatief:

- We verzamelen alleen gereedschappen die specifiek voor het vak waren.
 - We verzamelen het liefst een ensemble of complete sets gereedschappen.
 - We verzamelen het liefst objecten waarvan het verhaal van of over de eigenaar/gebruiker bekend is.
3. Geografisch: We verzamelen bij voorkeur gereedschappen van klokkenmakers uit Joure.
- **Klokonderdelen.** We hebben nu ca.100 klokonderdelen in de collectieregistratie. Van uurwerken en kasten, tot ornamenten, gewichten en wijzerplaten. Het is altijd gebruikelijk geweest om onderdelen te hergebruiken. Daarom willen we een deel van deze objecten als collectie bewaren. De huidige collectie lijkt echter tamelijk willekeurig te zijn samengesteld.
 - ⇒ In de toekomst verzamelen we klokonderdelen alleen als herkomst en achtergrondverhaal bekend zijn.

Deelcollectie Friese klokken

- **Klokken van Jouster klokkenmakers.** De Jouster klokkenmakerijen produceerden in de periode 1820 – 1870 vooral ‘voor de massa’, ze maakten klokken die goed konden concurreren op kwaliteit en prijs. Dit zijn vooral staartklokken die redelijk eenvoudig in uitvoering zijn.
 - ⇒ We streven ernaar om een representatieve verzameling samen te stellen van klokken die aantoonbaar (gesigneerd) van verschillende Jouster klokkenmakers(families)⁵ zijn. Idealiter verzamelen we in ieder geval van bekende families een klok zoals: Aleva, Bouma, Vijlstra (ook wel als Fijlstra geschreven), De Jong, De Vries, Van der Meulen:
 - Per klokkenmaker 1 en per familie 3. Eventueel kunnen we van een klokkenmaker meer klokken verzamelen, als dit bijdraagt aan het realiseren van een collectie met een brede diversiteit (zie hieronder).
- **Historische ontwikkeling Friese klokken.** We verzamelen Friese klokken (uit heel Friesland) die de ontwikkeling van de Friese stoelklok en staartklok vanaf 1690 tot nu laten zien.
 - ⇒ Van ieder tijdvak verzamelen we enkele (ca. 2 - 3) representatieve exemplaren. We focussen daarbij niet alleen op luxe uitvoeringen, maar zorgen er ook voor dat we ‘doorsnee’ klokken hebben.

Stoelklokken	Staartklokken
Eerste Friese stoelklokken, variatie in techniek/uurwerken, ca. 1690 – 1750	
Bloeiperiode, meer gestandaardiseerd uurwerk, ca. 1750 – 1800	Eerste Friese staartklokken (kortstaart) ca. 1770 - 1800
Periode van concurrentie staartklokken ca. 1800 – 1870	Bloeitijd Friese staartklokken ca. 1820 - 1870
Tussenperiode 1870 – 1960	Nog enige interesse in staartklokken 1880 – 1930
	Tussenperiode 1930 – 1960
Periode interesse in antieke (en nieuw gemaakte) klokken, ca. 1960 – 2000	Periode interesse in antieke (en nieuw gemaakte) klokken, ca. 1960 – 2000

⁵ Hiervoor is de namenlijst te raadplegen zoals deze in de boeken van Lammert en Siet de Bruin zijn opgenomen.

Hedendaagse stoelklokken Ca. na 2000	Hedendaagse staartklokken (gemaakt na 2000)
---	--

- **Brede diversiteit van Friese klokken.** Friese klokken zijn handgemaakt en derhalve zijn er (bijna) geen twee gelijk. Er is een grote variatie in typen, techniek, ornamenten, schilderijen, etc.
 - ⇒ We verzamelen een representatieve collectie Friese klokken. Dat wil zeggen dat we van alle types en variaties in techniek en uiterlijk graag een exemplaar in de collectie willen hebben. Maar het is ondoenlijk om alle combinaties van types, techniek en decoraties in onze collectie op te nemen. We beoordelen en selecteren de klokken daarom a.d.h.v. de volgende criteria:
 - **Hun variëteit.** Van iedere variatie maximaal 2, die dan onderling ook weer duidelijk moeten verschillen. De variëteit bestaat uit:
 - **Variaties in type**
 - Stoelklokken: Stoelklok, Meidenklok, Schippertje
 - Staartklokken: kortstaart, langstaart, driekwart staartklok/kantoortje, staartschippertje
 - Staande klok
 - **Variaties in het uurwerk**, denk aan: zaagslag, vierde rad, zijslinger, slinger in de kast, dubbele bel, dwangslag, muziekrol.
 - **Variaties in uiterlijk**, bv. in (wijzerplaat)schilderingen, kasten en kappen, ornamenten, mechanieken.
 - Actie:** We ontwikkelen nog een uitgebreide tabel van de mogelijke variaties en voegen deze als bijlage aan dit plan toe.
 - **Hun staat**, bv. origineel/ongerestaureerd, volledig gerestaureerd, gedeeltelijk omgebouwd.

4.8 Verzamelbeleid contextcollectie Friese klokken

We verzamelen:

- Persoonlijke verhalen (immaterieel erfgoed) van mensen die betrokken waren bij een Jouster (of Friese) klokkenmakerij. Denk aan anekdotes van bv. (oud-) medewerkers over het ambacht, de bedrijfscultuur, organisatie, etc.

We verzamelen geen:

- Niet-Friese klokken (bv. Zaanse, Haagse of Duitse klokken). Als het voor onze presentaties van belang is om niet-Friese klokken te laten zien, dan gaan we een bruikleen aan bij een ander museum.

4.9 Verzamelen en ontzamelen

We zijn terughoudend bij het aannemen van aangeboden Friese klokken en nemen deze alleen aan indien ze een aantoonbare aanvulling vormen op onze collectie. Vooral bewijsbaar Jouster klokken zijn ondervetegenwoordigd, dus we geven daar voorrang aan. We constateren verder dat we weinig echt vroege Friese stoelklokken in de collectie hebben.

Actie: We gaan actief op zoek naar enkele vroege Friese stoelklokken.

Actie: In de komende vijf jaar houden we onze collectie langs de hierboven genoemde verzamelcriteria en stoten we de objecten af die hier niet meer binnen passen. Denk aan dubbelingen of onderdelen zonder aanvullende informatie.

5. Collectie Drukkerij

5.1 Herkomst collectie

Tot 2019 was de drukkerij-afdeling een zelfstandige stichting, het Fries Grafisch Museum. Het FGM wilde in deze ruimte een boekdrukkerij laten zien, zoals je die begin 20^e eeuw overal in Friesland had. (In de grafische wereld was dit de aanduiding van een drukkerij die gebruik maakt van hoogdruk. Dit type drukkerijen drukte niet alleen boeken, maar ook geboortekaartjes, het plaatselijke krantje, etc.). In 2019 is de hele inventaris aan Museum Joure overgedragen.

In de afgelopen jaren is een deel van de collectie geregistreerd; bij de meeste objecten is weinig achtergrondinformatie beschikbaar. Vermoedelijk is het grootste gedeelte wel afkomstig uit Friesland (hoewel dit niet altijd te achterhalen is). Van een klein gedeelte weten/vermoeden we dat het uit Joure afkomstig is. De afgelopen decennia zijn er ook veel voorwerpen binnengehaald die niet of onvoldoende van begeleidende documentatie zijn voorzien. Het is daardoor niet altijd duidelijk of deze geschonken zijn en zo ja, door wie.

5.2 Inhoud en standplaats(en) collectie

De collectie bestaat uit diverse machines met toebehoren, daarbij behorend archiefmateriaal, boeken en allerlei gebruiksvoorwerpen en -materialen. Plus een categorie 'diversen'. Het tot dusver geregistreerde deel van de collectie bestaat uit **ca. 495 objecten in de volgende categorieën:**

- Letterkasten (17 stuks)
- Zetmachines (5 stuks)
- Drukpersen (13 stuks)
- Dozen met clichés (4 stuks)
- Matrijzen (17 stuks)
- Nietapparaten (3 stuks)
- Kopergravure (37 stuks)
- Gereedschappen (292 stuks)
- Drukwerk en prenten (107 stuks)

De collectie is ondergebracht in drie ruimtes van de oude Geelgieterij van Keverling.

5.3 Joure en de grafische sector

Er zijn in Joure altijd drukkerijen gevestigd geweest. Een goed overzicht van welke drukkerijen dit waren, ontbreekt echter.

Actie: We vragen het WHJ een overzicht te maken van de drukkerijen in Joure, voor zover bekend. In elk geval zijn Drukkerij Haskerlân/Grafisch bedrijf Haskerlân, de Jouster Drukkerij en drukkerij Eekhof hier gevestigd (geweest).

5.4 De grafische sector in Nederland

De geschiedenis van de drukkunst in Nederland begint in de late middeleeuwen, kort na de uitvinding van de boekdrukkunst door Johannes Gutenberg. Rond 1470 verschenen in Nederland de eerste drukkerijen, onder andere in Utrecht, Deventer en Haarlem. Over Haarlem bestaat zelfs het hardnekkige verhaal dat Laurens Janszoon Coster al vóór Gutenberg met losse letters zou hebben geëxperimenteerd. Hoewel historici daarover twijfelen, illustreert de

anekdote hoe groot de nationale trots was op de vroege betrokkenheid bij deze revolutionaire techniek.

Deventer speelde een belangrijke rol, dankzij de Moderne Devotie. Deze religieuze hervormingsbeweging hechtte veel waarde aan onderwijs en lectuur. Drukkers zoals Richard Paffraet en Jacob van Breda verspreidden hier religieuze en educatieve boeken, wat bijdroeg aan de ontwikkeling van Deventer als centrum van geleerdheid.

In de 16^e eeuw groeide Antwerpen uit tot een van de belangrijkste drukcentra van Europa, waar Nederlandse drukkers als Christoffel Plantijn naam maakten met hoogwaardige uitgaven van bijbels, kaarten en wetenschappelijke werken.

In de 17^e eeuw, de ‘Gouden Eeuw’, kende de drukkunst in de Republiek een bloeitijd. Amsterdam en Leiden werden belangrijke centra voor vrijdenkers, wetenschappers en uitgevers. Dankzij de relatief grote persvrijheid in Nederland konden hier boeken worden gedrukt die elders in Europa verboden waren. Grote namen als Elsevier en Blaeu drukten wetenschappelijke werken, atlanten en wereldberoemde kaarten die over de hele wereld werden verspreid.

In de 19^e en 20^e eeuw zorgden technologische vernieuwingen, zoals de stoomdrukkers en later de offsetdruk, voor een verdere groei van de Nederlandse drukindustrie. Uitgevers als Thieme en Wolters bouwden internationale reputaties op.

5.5 Andere – museale – drukkerijcollecties

In Nederland is er geen geregistreerd museum dat zich profileert als *nationaal* boekdrukkerij-museum. Desalniettemin is de drukkerijcollectie van Museum Joure niet uitzonderlijk. Zo zijn er meerdere geregistreerde drukkerijmusea, zoals het Drukkerijmuseum Meppel, GRID Grafisch Museum Groningen en het Nederlands Steendrukmuseum in Brabant. Ook zijn er musea die een drukkerij-afdeling hebben, zoals het Openluchtmuseum en Museum Warffum. In Grootegast is de Museumdrukkerij gevestigd, een niet-geregistreerd museum met een omvangrijke collectie op het gebied van boekdrukkerij. Veel machines, lettertypes, e.d. die Museum Joure in de collectie heeft, zijn dan ook in andere museumcollecties opgenomen. We zien voor Museum Joure daarom geen rol weggelegd als ‘nationaal’ drukkerijmuseum.

Behalve musea, zijn er ook particuliere verzamelaars van drukpersen en verwante objecten. Grafische ateliers en sommige zelfstandige drukkers werken nog met oude drukpersen en geven soms ook cursussen, bv. het Grafisch Atelier Amsterdam. Veel amateurdrukkers zijn verenigd in Drukwerk in de Marge, zoals in Joure drukkerij De Hystebloom.

5.6 Presentatiebeleid van de drukkerij

De huidige presentatie van de drukkerij is onvoldoende informatief – met name voor mensen zonder kennis van de grafische sector - en ook onoverzichtelijk. Deze afdeling moet dus opnieuw worden vormgegeven. We denken dan aan een inrichting die past bij de profilering van Museum Joure als maakmuseum. In onze visie ligt de nadruk daarbij op ‘meemaken’ (uitleg geven over hoe dingen worden gemaakt, bijvoorbeeld met exposities en demonstraties) en ‘zelf maken’. Beide aspecten willen wij hier nadrukkelijk naar voren laten komen.

In de praktijk zien wij dit als volgt voor ons:

- We willen in vogelvlucht de ontwikkelingen van het grafische vak door de eeuwen heen laten zien en uitleg geven over druktechnieken (er zijn verschillende vormen, die je kunt indelen in hoogdruk, vlakdruk, diepdruk).

- We willen de drie onderdelen van het grafische vak laten zien, zoals je die tegenkwam bij boekdrukkerijen in de periode van ca. 1900 – 1960. In de ruimte besteden we aandacht aan:
 - Het zetten
 - Het drukken
 - Het afwerken (o.a. boekbinden⁶)
- Een deel van de ruimte richten we in als grafische werkplaats. Daar kunnen bezoekers en groepen zelf aan de slag gaan met zetten, drukken en afwerken. In deze ruimte willen we veel aandacht geven aan het (zelf) maken.

5.7 Verzamelbeleid drukkerijcollectie

We focussen ons verzamelbeleid op de deelcollecties die een relatie hebben met Joure (en in bijzondere gevallen met Friesland, aangezien wij de enige boekdrukkerijcollectie van Friesland beheren). De andere objecten zijn in feite ‘context-collectie’.

Deelcollectie machines, gereedschappen en materialen.

- ⇒ We verzamelen objecten, die samen een illustratief beeld geven van de machines, gereedschappen en materialen, die voor het zetten, drukken en afwerken (o.a. binden) in Friese drukkerijen in de periode 1900 – 1960 gebruikt werden. We hanteren de volgende criteria:
- We verzamelen objecten die in gebruik zijn geweest bij Jouster of Friese boekdrukkerijen, bij voorkeur met verhalen en andere documentatie over de eigenaren en gebruikers.
 - Als er geen Jouster of Friese objecten beschikbaar zijn, dan vullen we de collectie aan met objecten van andere boekdrukkerijen, zodat er een compleet beeld ontstaat.
 - We verzamelen ‘vervangend’. Dat betekent dat we soms een nieuw object aannemen en een oud, vergelijkbaar object afstoten. Dat doen we bv. als het nieuwe object:
 1. Aantoonbaar Jouster/Fries is (en het oude niet).
 2. Over het nieuwe object meer bekend is.
 3. Het nieuwe object in betere staat is.
 4. Het nieuwe object met andere objecten één ensemble vormt.
 - We verzamelen beperkt en representatief, dat wil zeggen dat we van verschillende typen (vergelijkbare) machines, materialen en gereedschappen een beperkt aantal verzamelen (bij grote objecten 1, bij kleinere objecten max 2).

Bij het boekdrukken kun je drie stappen in het werkproces onderscheiden.

1. **Zetten (handmatig en machinaal):** Voor het handzetten waren houten letters, bokken en letterkasten met loden letters, cliché’s en verschillende gereedschappen nodig. Voor het machinezetten natuurlijk de zetmachines en gereedschappen.
2. **Drukken:** Handdegels, drukpersen, gereedschappen, materialen, inkten, boeken, halffabrikaten, drukwerk, beeldmateriaal.
3. **Afwerken en binden:** Machines, gereedschappen, materialen, halffabrikaten, boeken en beeldmateriaal.

⁶ Vroeger gebeurde dat meestal niet in de drukkerij zelf, maar bij gespecialiseerde boekdruk-bedrijven. Voor het volledige beeld van hoe drukwerk en boeken werden gemaakt, laten we dit straks wel allemaal zien.

Binnen deze collectie onderscheiden we een aantal deelcollecties:

1. **Zetten**

- *Jouster clichés/drukwerk*, gerelateerd aan Joure of één van de andere collecties in Museum Joure (denk aan clichés van D.E-zegels, van de Geelgieterij van Keveling, e.d.) worden aangemerkt als kerncollectie en als zodanig geregistreerd.
Actie: WHJ vragen de clichés te sorteren.
- *De Roos-collectie*. S.H. de Roos is een in Drachten geboren typograaf, die meerdere (12) lettertypes heeft ontworpen. De zetborden met lettertypes van De Roos collectioneren we als kerncollectie. Het gaat om: Hollandsche Mediæval, De Libra, De Egmont, De Roos.

2. **Drukken**

3. **Afwerken**

- *Collectie Dieuwke Kollewijn*. De collectie bestaat uit een kleine verzameling handgereedschappen en enkele bakmarmers van deze Friese (niet Jouster) boekbindster. Aan deze collectie is een verzameling kleinmateriaal toegevoegd, behorend haar dagelijkse gereedschappen.

Deelcollectie halffabricaten en eindproducten.

- ⇒ We verzamelen op heel bescheiden schaal halffabricaten en eindproducten van Jouster drukkerijen. Denk bij halffabricaten aan zetsels, speciaal gemaakte lino'sneden of houtgravures en proefdrukken (bv. met aantekeningen). En bij eindproducten natuurlijk aan boeken, kalenders, geboortekaartjes, etc. We hanteren de volgende criteria:
- We geven de voorkeur aan objecten met verhalen en andere documentatie over de eigenaren en gebruikers.
 - We geven de voorkeur aan ensembles, bv. zetsel, proefdruk + eindproduct.

Binnen deze collectie onderscheiden we nog twee deelcollecties:

1. **Friese Kopperprenten**

Deels gemaakt in het Fries Grafisch Museum. Deze zijn in de periode vanaf 1979 gedrukt. We collectioneren deze en bewaren van iedere koperprent maximaal 5 exemplaren (uit de lijst). Overige exemplaren stoten we af. Kopperprenten uit andere regio's stoten we af.

2. **Collectie Ditmars**

Joost Ditmars was directeur van Drukkerij Haskerlân, die was gespecialiseerd in bijzonder bindwerk. We hebben een collectie van ca. 65 objecten.

5.8 Verzamelbeleid contextcollectie drukkerij

We verzamelen:

- Objecten die onze boekdrukkerij-collectie van context voorzien. Denk aan tekeningen, miniaturen, foto's en films, documentatie of andere voorwerpen waarmee we de ontwikkeling van de boekdrukkunst in West-Europa vanaf ca. 1450 tot nu kunnen laten zien. We streven daarbij niet naar een vorm van volledigheid, maar naar een illustratie van de stappen in de ontwikkelingen van de grafische sector.

- Persoonlijke verhalen (immaterieel erfgoed) van mensen die betrokken waren bij een Jouster drukkerij. Denk aan anekdotes van bv. (oud-)medewerkers over het ambacht, de bedrijfscultuur, organisatie, etc.
- Gebruiksobjecten. De collectie bestaat deels uit machines, apparaten, gereedschappen, e.d. die daadwerkelijk door cursisten en publiek gebruikt worden om unica en kleine series drukwerk te maken⁷. We selecteren machines en gereedschappen die hiervoor geschikt zijn; waar relatief gemakkelijk mee te werken is en die (relatief) veilig zijn. Deze werkwijze houdt in dat machines slijten en hoeveelheden materialen slinken etc. Deze objecten worden daarom zoveel mogelijk als rekwisiet aangemerkt.

We verzamelen geen:

- Objecten/materialen gerelateerd aan het maken van de grondstoffen/machines (bv. papier maken, inkt maken, letters gieten, etc.) of met het proces volgend op het boekbinden (distributie, e.d.).
- Voorbeelden van andere druktechnieken (bv. diepdruk (bv. etsen), vlakdruk (bv. lithografie, offset), doordruk (zeefdruk, stencil) en lichtdruk (laserprinten)). Als dat voor de vaste presentatie gewenst is, dan gaan we hiervoor een bruikleen aan of halen we voorbeelden uit de rekwisieten-collectie.

5.9 Verzamelen en ontzamelen

We zijn zeer terughoudend bij het aannemen van nieuwe objecten voor de drukkerij en doen dat alleen als het gaat om objecten die afkomstig zijn van Jouster bedrijven.

Actie: Objecten die niet passen binnen het hierboven beschreven collectie-verzamelbeleid gaan we in de komende vijf jaar ontzamelen.

Het drukwerk van het Fries Grafisch Museum, bv. kerstkaarten, projectdrukwerk, e.d. bewaren we in ons archief en behandelen we dus niet als museumcollectie. Verder zullen we de collectie object voor object toetsen aan de criteria. We zullen in elk geval het volgende afstoten:

- De Bottema-collectie. Dit is werk van de familie van Friese kunstenaars en illustratoren Bottema (Tjeerd, Hillegonda, Johanna en Tjerk). In de bibliotheek is een serie door hen geïllustreerde boeken in boekdruk opgenomen. Van Tjerk Bottema zijn 8 originele tekeningen voor de Notenkraaker, lithografische omslagen voor De Nieuwe Amsterdammer en een groot aantal lithografische schoolplaten uitgegeven door Wolters Noordhof aanwezig. We zoeken hiervoor een betere locatie.
- Een kast met etsen voor de Eekhof Atlas, in bruikleen van Tresoar: uniek, maar niet op zijn plaats bij Museum Joure. Derhalve geven we deze terug aan de bruikleengever.
- Dubbelingen van objecttypen. Voorbeeld: we bezitten honderden clichés. Exemplaren die een aantoonbare relatie hebben met Joure, zoals clichés van het D.E-zegel die in een Jouster drukkerij werden gebruikt om spaarpunten te drukken, registreren we als collectie. Die zonder relatie met Joure krijgen een status als rekwisiet, of stoten we af.

⁷ Bij het aannemen van de collectie is afgesproken dat de werkplaats in geen geval concurrerend mag zijn voor commerciële drukkerijen.

6. Collectie Metaal

De metaalcollectie bestaat feitelijk uit drie deelcollecties, verspreid over diverse locaties. Deze zijn dusdanig verschillend, dat het voor de hand liggend is om ze los van elkaar te behandelen.

Het betreft :

- Zilverwerk / de zilversmederij
- De kopergieterij / metaalfabriek Keverling
- De koperslagerij / werkplaats Klaas Dijkstra

6.1 Zilverwerk/zilversmederij

6.1.1. Herkomst collectie

In 1989 schonk smederij Attema-Tasma uit Leeuwarden haar inboedel aan Museum Joure. Hiermee werd de basis gelegd voor onze collectie zilver. Die is in latere jaren aangevuld met aankopen door het museum (rond het jaar 2000 of eerder) en met particuliere schenkingen.

Zilverwerk en gebruiksmaterialen van zilversmeden worden overigens niet vaak als bruikleen of schenking aangeboden aan het museum.

6.1.2. Inhoud en standplaats(en) collectie

Deze collectie telt **ca. 2694** objecten en bestaat uit Jouster en Friese objecten, objecten afkomstig uit andere delen van Nederland (Schoonhoven en Voorschoten) en enkele objecten uit het Verenigd Koninkrijk. We onderscheiden:

Zilverwerk, ca. 80 objecten. Bestaande uit:

- Gelegenheidslepels (26 stuks).
- Lodereindoosjes (7 stuks).
- Tabakdoosjes (6 stuks).
- Serviesgoed (20 stuks).
- Overig (21 stuks).

De zilverwerkplaats met toebehoren, ca. 2614 objecten. Bestaande uit:

- Matrijzen (605 stuks).
- Stempels (105 stuks).
- Jaarletters (26 stuks).
- Smidse (11 stuks).
- Gereedschappen (1867 stuks).

NB. Deze vormen voor zover bekend geen ensemble. De afkomst van de gereedschappen is ook grotendeels onbekend.

De collectie bevindt zich in het Ambachtengebouw, de Salon en voor een klein deel in het externe depot.

6.1.3. Joure en het Friese zilverwerk

Bodenvondsten hebben aangetoond dat zilver al in de vroege middeleeuwen werd bewerkt door Friese zilversmeden. Wegens gebrek aan documentatie valt niet te achterhalen wie de makers waren. In de 16^e eeuw werd in Friesland een keuringssysteem voor zilver geïntroduceerd en

moesten zilveren (en gouden) voorwerpen worden voorzien van een meesterteken. Zilverwerk dat vanaf die tijd is gemaakt, valt dus nauwkeuriger toe te schrijven aan specifieke Friese zilversmeden.

In de 17^e en 18^e eeuw sloten zilversmeden zich aan bij gilden, die strenge regels hanteerden over vakmanschap en het gebruik van keurmerken. In deze periode bereikte het Friese zilver een hoogtepunt, met een stijl gekenmerkt door degelijkheid, verfijnde gravures en elegante ornamentiek. Specifiek voor Friesland waren:

- Geboortelepels, vaak voorzien van inscripties. Het doorgeven van geboortelepels in een familie werd vooral in Friesland gedaan. De lepels werden vaak voorzien van inscripties.
- Brandewijnkommen (naast Friesland ook in Groningen gemaakt)
- Knottekistjes

Daarnaast werden er allerlei andere zilveren sier- en gebruiksvoorwerpen gemaakt. Friesland was in deze periode zeer welvarend; in en rond steden als Leeuwarden, Sneek, Franeker en Harlingen zorgden rijke boeren, kooplieden en stedelijke elites voor een grote vraag naar bijvoorbeeld serviezen, lodereindoosjes en sieraden om hun klederdracht mee te verfraaien (oorijzers, broekknopen etc.). Zilversmeden speelden daarbij ook in op trends. Zo werden parallel aan de groei van de tabaksconsumptie allerlei nieuwe zilveren voorwerpen ontworpen: smeden gingen zich toeleggen op het maken van zilveren pijpstoppers, pijpkomforen, tabaksdozen etc. En de opkomst van koffie en thee leidde tot een groeiend aanbod van zilveren koffie- en theeserviezen (zie ook 3.4.1).

Hoewel de industrialisatie in de 19^e en 20^e eeuw de traditionele ambachtelijke zilverproductie verminderde, bleef de waardering voor Fries zilver groot. Tegenwoordig wordt dit zilver gezien als een belangrijk onderdeel van het Friese cultureel erfgoed, verzameld door musea en liefhebbers. Het wordt nog steeds geproduceerd door enkele gespecialiseerde edelsmeden die de oude tradities voortzetten.

Joure speelde een bescheiden rol binnen de Friese zilvertraditie. In tegenstelling tot steden als Leeuwarden, Sneek, Franeker en Harlingen - klassieke centra van het Friese zilversmeden - stond Joure namelijk minder bekend om grote zilversmeedgilden of een omvangrijke productie. Toch hebben ook hier enkele gewaardeerde zilversmeden gewerkt, die hun beroep van generatie op generatie doorgaven. Zo startten begin 19^e eeuw zowel de familie Brunings (tot op heden actief) als de familie Ament (vader en zoon) met zilversmeden. Zij worden gezien als de eerste officiële Joster zilversmeden. Later volgde de familie Spanninga, die in de tweede helft van de 19^e eeuw een trouwringenzaak opende. Deze zilversmidfamilies maakten allerlei voorwerpen, zoals lodereindoosjes, tabaksdozen, geboortelepels, bestek, sieraden en andere kledingaccessoires.

Tot op heden wordt er nog steeds zilverwerk gemaakt in Joure, zij het door andere families. Bovendien is hier de firma Edelmetaal Waarborg Nederland gevestigd, opgericht door de nazaten van de familie Brunings/Van der Meulen. Zij onderzoeken en keuren edelmetalen voor alle Nederlandse goud- en zilversmeden en juweliers.

Hieronder volgt een chronologisch overzicht van Joster zilver- en goudsmeden:

Joster zilver- en goudsmeden

(Een overzicht van de meestertekens is opgenomen in bijlage 4.)

- Familie Ament:
 - Harmanus Harmen Ament (1806 -1888), de eerste zilversmid van de familie Ament.
 - Tjalling Ament (1844 - 1875), zoon van Harmanus Harmen Ament.

- Familie Brunings / van der Meulen:
 - Ype Staat Brunings (5 november 1786 - 11 januari 1870), de eerste zilversmid van de familie Brunings. Werkt eerst in Sneek, later in Joure.
 - Christaan Jacob Brunings (Sneek, 1816 - ?). Zoon van Ype Staak Brunings, volgt 1849 zijn vader op als zilversmid te Joure.
 - Jan Hendrikus van der Meulen (? - ?), zoon van Christiaan Jacob Brunings, werkzaam van 1902 - 1925.
 - Wed. J. H. van der Meulen (? - ?). Werkzaam van 1958 tot 1984.
 - Cornelis van der Meulen (15 februari 1900 – 7 juli 1957), vijfde kind in het gezin van Jan Hendrikus van der Meulen en Jacoba de Jong.
 - Jan van der Meulen (18 september 1924 - 2 juni 2008), de oudste van de vijf kinderen van Cornelis van der Meulen.
 - Jacob Jan van der Meulen (27 april 1962 -), tegenwoordig als zilversmid werkzaam in het familiebedrijf.
- Familie Spanninga;
 - Geert Spanninga (1849 - ?), zilver- en goudsmid van beroep. Geeft het vak door aan zijn drie zonen.
 - Stoffer Aller Spanninga (1887 -1965). Net zoals zijn broers en hun vader werd hij goud- en zilversmid.
 - Lolle Spanninga (1891-1937). Net zoals zijn broers en hun vader werd hij goud- en zilversmid.
 - Hotso Spanninga (1894 -1974). Net zoals zijn broers en hun vader werd hij goud- en zilversmid.
 - Aller Spanninga (? – heden) in 1963 een trouwringenatelier in Joure.
- Familie Faber;
 - Hendrik Wybes Faber (1774 – 1851), was zilversmid tussen 1812 - 1836.

Actie: We vragen het WHJ dit overzicht van Jouster zilver- en goudsmeden te controleren en zo nodig aan te vullen.

6.1.4. Zilverwerk in Nederland

Wat betreft de productie van zilverwerk in Nederland, is Friesland altijd een belangrijke provincie geweest. Maar ook in de rest van Nederland is hoogwaardig zilverwerk gemaakt – vooral in de provincies Groningen en Zeeland, en in Amsterdam. Hier concentreerde zich veel rijkdom tijdens de 17^e eeuw, de ‘Gouden Eeuw’ – de ontwikkelingen zijn vergelijkbaar met die in Friesland.

Kenmerkend voor het Friese zilverambacht is dat het werd beoefend door mensen uit allerlei lagen van de bevolking, dit was elders minder gebruikelijk. Bovendien zijn in Friesland langer ambachtelijk werkende zilversmeden actief gebleven dan hun collega’s in de rest van het land. Die werden eerder opgeslokt door concurrerende, grootschalige ‘industriële’ zilverfabrieken, zoals Van Kempen & Begeer.

De teloorgang sinds de 19^e eeuw van veel kleine, ambachtelijk zilversmeden, zorgde voor een (tijdelijke) opleving van de vraag naar het steeds zeldzamere, ambachtelijke Nederlands zilver, dat nog te vinden was in Friesland. Uiteindelijk verdwenen echter ook hier de meeste kleine zilversmederijen, omdat grotere zilverbedrijven van elders de markt overnamen. Ook nam de interesse in het traditionele zilverwerk af; het ambacht van zilversmid veranderde hierdoor langzamerhand in dat van sieradenmaker.

6.1.5. Presentatiebeleid zilvercollectie

De huidige presentatie van de zilverafdeling in het Ambachtengebouw is weinig informatief en ook enigszins ‘verstopt’, waardoor bezoekers de collectie eenvoudig over het hoofd kunnen zien. In de toekomst willen we de presentatie daarom graag op een andere manier vormgeven. De inrichting van de afdeling zou moeten worden afgestemd op de profilering van Museum Joure als maakmuseum. Denk hierbij aan het geven van demonstraties of de mogelijkheid tot het zelf maken, d.m.v. bijvoorbeeld workshops.

In de praktijk zien wij dit als volgt voor ons:

- We willen het verhaal van het Jouster zilverwerk logischer en duidelijker belichten. Dit houdt in dat er meer aandacht moet worden besteed aan de historie en het belang van het ambacht, mede in relatie tot de omgeving (Joure). Ook hebben we oog voor hedendaagse toepassingen van zilverwerk.
- We willen een duidelijker beeld scheppen van de relatie tussen de zilversmederij met de eindproducten (het zilverwerk) die we tonen. In de huidige opstelling is de werkplaats ‘losgezongen’ van de overige collectie zilver. De connectie tussen beide is niet helder voor de bezoeker.
- In lijn met onze profilering van maakmuseum, willen we bezoekers het ambacht van zilversmeden zelf laten ervaren/ (mee)maken. Hiermee zou ook een verbinding gemaakt kunnen worden met de koperslagerij, waarin deels met dezelfde technieken wordt gewerkt. (Welke locatie hiervoor het meest geschikt is, moet nog worden onderzocht.)

6.1.6. Andere - museale - zilvercollecties

Fries zilver is in verschillende musea in Friesland en daarbuiten terug te vinden. Met name het Fries Museum heeft een grote collectie zilver, maar ook het Hannemahuis in Harlingen heeft veel werk van (Harlinger) zilversmeden.

Jouster zilver is ook in andere musea in Friesland te vinden, vooral in het Fries Scheepvaart Museum. Buiten Friesland is dit beperkter vindbaar in musea. De zilvercollectie van Museum Joure is daarom bijzonder, gezien de grote verzameling Jouster zilverwerk. Gezien de relatief kleine omvang van onze collectie zien we voor ons geen rol weggelegd als het nationale of Friese zilvermuseum.

6.1.7. Verzamelbeleid zilver

Wat betreft ons verzamelbeleid onderscheiden we:

Zilverwerk

Hierbij hanteren we de volgende criteria:

- In aanmerking komen alleen (en bij voorkeur herkenbaar gemerkte) zilveren objecten die gemaakt zijn door Jouster zilversmeden, bij voorkeur voorzien van verhalen en andere documentatie over de eigenaren en gebruikers.
- We verzamelen diverse typen objecten, uit verschillende perioden. Streven is om aan de hand van onze collectie een zo representatief mogelijk beeld te kunnen schetsen van de producten die zijn voortgekomen uit het zilverambacht in Joure.

Zilverwerkplaats

We verzamelen:

- Objecten waarmee zilversmeden werkten gedurende de hoogtijperiode van het Jouster zilverambacht (18^e en 19^e eeuw). We geven daarbij de voorkeur aan objecten waarmee Jouster zilversmeden aantoonbaar hebben gewerkt. Indien die niet beschikbaar zijn, dan behouden we de objecten van niet-Jouster zilversmeden.

6.1.8. Verzamelbeleid contextcollectie zilver

We verzamelen:

- Objecten die context geven aan onze zilver-collectie, denk aan tekeningen, foto's en films, documentatie en voorwerpen van bedrijven die uit de zilverindustrie voortkwamen. We streven daarbij niet naar een vorm van volledigheid, maar naar een illustratie van de stappen in de ontwikkeling.
- Persoonlijke verhalen (immaterieel erfgoed) van mensen die betrokken waren bij een Jouster zilversmederij. Denk aan anekdotes van bv. (oud-)medewerkers over het ambacht, de bedrijfscultuur, organisatie, etc.

6.1.9. Verzamelen en ontzamelen

- Niet-Jouster zilverwerk wordt niet langer actief verzameld. Het niet-Jouster zilverwerk dat al in de collectie is opgenomen, wordt ontzameld.
Actie: In de komende vijf jaar stoten we het niet-Jouster zilverwerk af.
- We verzamelen passief aanvullingen op ons Jouster zilverwerk.
- We verzamelen passief gereedschappen die door Jouster zilversmeden gebruikt zijn. Vergelijkbare gereedschappen van niet-Jouster zilversmeden worden afgestoten.

6.2 Geel(koper)gieterij / metaalfabriek Keverling

6.2.1. Herkomst collectie

De collectie van/over de fabriek van Keverling is na het beëindigen van het bedrijf in 1980 samen met de panden waarin de geelgieterij zich bevond verkocht aan de gemeente. In de loop van de jaren '80 is de geelgieterij gerestaureerd, waarna deze in 1991 aan Museum Joure werd toegevoegd: de gemeente heeft de collectie in langdurige bruikleen gegeven aan het museum.

6.2.2. Inhoud en standplaats(en) collectie

De museale collectie bestaat uit het fabriekspand van Keverling, met daarin de bedrijfscollectie; dit geheel vormt een ensemble. De museale collectie bestaat uit **ca. 500 objecten**, waaronder:

- Gietmallen (344 stuks).
- Gietmodellen (156 stuks).

De collectie is grotendeels geregistreerd en bevindt zich in de vm. geelgieterij zelf (het Keverling-pand). Daar staan op zolder nog ongeregistreerde objecten, die mogelijk nog interessante collectie vormen. Ook is het onduidelijk of machines en gereedschappen als collectie is geregistreerd.

Acties: De komende periode willen we controleren of de machines van Keverling goed in de museumregistratie zijn opgenomen. Op een later tijdstip willen we de objecten op de zolder van de Keverling fabriek beoordelen en daar waar relevant nog toevoegen aan onze collectie.

6.2.3. Joure en geelgieterijen

In Joure zijn meerdere geel(koper)gieters gevestigd geweest. Van hen is Keverling de meest bekende. Uit archiefmateriaal blijkt dat *'op 15 oktober 1689 Jacobus Kevelingh van Jouwer [red: uit Joure] de meesterproef van bekwaamheid in het Kopervak heeft afgelegd te Amsterdam'*. In 1854 werd het bedrijf Keverling gevestigd in het fabrieksgebouw zoals we dat nu kennen, onder de naam Kopergieterij Keverling en Co (in 1911 werd dat Metaalwarenfabriek Keverling & Co). Oprichter was Petrus Sijbrandus Keverling (1837 - 1920).

Veel van de producten die het bedrijf maakte, werden (lokaal en landelijk) gebruikt door meubelmakers, zadel-, rijtuig- en wagenmakers, in de bouw en op scheepswerven. Keverling goot veel stukken voor de (Jouster) klokkenmakerijen. Vooral ornamenten, maar ook wijzers. Ook werd er geleverd aan meer bekende afnemers, waaronder kantoorpand 'De Utrecht' in Leeuwarden (deurkrukken). Paleis Het Loo, paleis Noordeinde en de Beurs van Berlage bestelden bouwbeslag bij Keverling. Voor de kerk in Wons werden kandelaars ontworpen. Behalve het geelgieten deed Keverling ook aan vernikkelen (bv. van fietsonderdelen), verkoperen en verzilveren. In 1980 beëindigde Keverling de productie.

Een andere bekende geelgieter in Joure was Pieter Jacobs de With, die in 1878 zijn bedrijf startte. Hij was opgeleid tot koperslager én kopergieter. Vanaf de Eerste Wereldoorlog specialiseerden hij en zijn zoons zich in het luxere koperwerk, zoals kroonluchters, kandelaars, haardstellen en dergelijke. Dat deden ze in samenwerking met Van Gerve uit Brabant.

Waarschijnlijk zijn er nog meer geelgieters in Joure actief geweest.

Actie: We vragen het WHJ een overzicht te maken van de geelgieterijen in Joure die hen bekend zijn.

6.2.4. Geelgieterijen in Nederland

Kopergieters en koperslagers maakten vroeger een groot deel van de dagelijkse gebruiksvoorwerpen. Beide beroepen werden dan ook veelvuldig uitgeoefend. Geelgieters behoorden vanaf de middeleeuwen, net als andere ambachtslieden, tot een gilde. Over het algemeen hadden geelgieters geen eigen gilde. Deze beroepsgroep was vaak ondergebracht bij de metaalbewerkers, de kramers of de koperslagers. Het behalen van de meestertitel was noodzakelijk om als zelfstandige ondernemer aan de slag te kunnen. Zo moesten geelgieters in Groningen vanaf 1654 voor deze meesterproef een twaalf-armige kroonluchter vervaardigen.

Bedrijven gingen meestal over van vader op zoon, waardoor de kennis over het vak binnen de familie bleef. Die behandelde het gietproces vaak als een familiegeheim, daarom zijn er weinig bronnen over het geelgieten te vinden. Gezien de status van hun opdrachtgevers, lijkt het erop dat Keverling en De With een vooraanstaande positie binnen deze beroepsgroep hadden. Het is interessant om hier nader onderzoek naar te doen.

Actie: Onderzoek laten doen naar de geschiedenis van het geelgieters vak en de positie van de Jouster geelgieters daarin.

6.2.5. Presentatiebeleid Geelgieterij/Metaalfabriek Keverling

De huidige opstelling is als volgt: in de entreezaal van het gebouw is een permanente tentoonstelling gewijd aan het proces van het geelgieten en de historie van het familiebedrijf Keverling. (In de overige twee ruimtes op de begane grond van de geelgieterij heeft de collectie van het Fries Grafisch Museum een plaats gekregen.) Deze presentatie van de kopergieterij is gedateerd en ook weinig informatief. Idealiter richten we de afdeling daarom opnieuw in, passend bij de profilering van Museum Joure als 'maakmuseum'. NB. De (gevaarlijke) aard van het gietproces beperkt de mogelijkheden voor daadwerkelijk 'doen'.

In de praktijk zien wij dit als volgt voor ons:

- We geven meer uitleg over het vak van kopergieter. Daarbij maken we de relatie inzichtelijk tussen de gereedschappen, mallen en machines met de eindproducten.
- We besteden meer aandacht aan de historie van het ambacht en het belang ervan (ook voor andere Jouster bedrijven).
- We geven uitleg over hedendaagse gietmethodes. Ook belichten we hoe artikelen die vroeger gegoten werden, tegenwoordig worden gemaakt.
- Het verhaal van het bedrijf Keverling wordt duidelijk verteld, in een chronologische volgorde.

6.2.6. Andere - museale- geelgieterijcollecties

Veel Nederlandse musea hebben objecten van gegoten geelkoper (messing) in hun collectie. Voor zover bekend heeft Museum Joure als enige een complete collectie gereedschappen, machines en mallen voor het geelgieten, in combinatie met de halfproducten en eindproducten die daarmee gemaakt zijn. Gepresenteerd in één van de gebouwen waar het bedrijf Keverling vroeger gehuisvest was, vormt dit een uniek ensemble. Deze collectie is daarmee ook van nationaal belang.

6.2.7. Verzamelbeleid geelgieterij Keverling

We verzamelen een zo compleet mogelijk ensemble van gereedschappen, machines, ovens, mallen, halfproducten en eindproducten van de firma Keverling uit de periode dat het bedrijf

actief was, plus de daarbij behorende documentatie over de eigenaren, werknemers en afnemers. Van alle objecten verzamelen/behouden we maximaal 2 per type op in onze collectie.

6.2.8. Verzamelbeleid contextcollectie geelgieterij Keverling

We verzamelen **passief**:

- Objecten die de historie van het geelgieten zichtbaar maken. We streven daarbij niet naar een vorm van volledigheid, maar naar een illustratie van de stappen in de ontwikkeling.
- Van andere Joster kopergieeters leggen we ook bescheiden contextcollecties aan, van maximaal 20 objecten. Die zijn voorkeur voorzien van achtergrondinformatie.
- Persoonlijke verhalen (immaterieel erfgoed) van mensen die betrokken waren bij een Joster geelgieterij. Denk aan anekdotes van bv. (oud-)medewerkers over het ambacht, de bedrijfscultuur, organisatie, etc.

6.2.9. Verzamelen en ontzamelen

We hebben een grote collectie objecten van de kopergieterij van Keverling. Actief verzamelen lijkt niet nodig te zijn.

Actie: De komende vijf jaar willen we de ingeschreven collectie tegen het licht houden en dubbelingen ontzamelen. Op een later tijdstip willen we ook de objecten op de zolder van de Kevelingfabriek beoordelen en daar waar relevant nog toevoegen aan onze collectie.

6.3 Koperslagerij / werkplaats Klaas Dijkstra

6.3.1. Herkomst collectie koperslagerij

Koperslagerij Dijkstra uit Sneek maakte vele verschillende koperproducten voor particulieren en bedrijven. Dijkstra werd vooral bekend met zijn koperproducten gemaakt in opdracht van Douwe Egberts, als onderdeel van het D.E spaarpuntenprogramma.

In 2005 besloot het Fries Scheepvaart Museum in Sneek om zijn complete verzameling van Koperslagerij Dijkstra af te stoten en aan te bieden aan Museum Joure. In het voorjaar van 2006 is het inrichtingsplan van Museum Joure voor de koperslagerij ontwikkeld en uitgevoerd. De gehele collectie is toen van Sneek naar Joure verhuisd en kreeg in hetzelfde jaar haar vaste plaats in het Kadehuis.

6.3.2. Inhoud en standplaats(en) collectie

De collectie bestaat uit de inventaris van de voormalige werkplaats van koperslagerij Dijkstra, waaronder werkbanken, bijbehorend meubilair, gereedschappen, machines en andere ambachtelijke materialen. Daarnaast bevinden zich in dezelfde ruimte ook voorbeelden van eindproducten die het bedrijf maakte. Waaronder twee grote vitrines vol koperwaar geproduceerd voor Douwe Egberts (in het kader van het D.E spaarpuntenprogramma).

In totaal hebben we **ca. 934** geregistreerde objecten:

- Gereedschappen, waaronder messen, tangen, priemen, hamers, borstels, vijlen, schroevendraaiers, passers, stempels en beitels (821 stuks).
- Koperwerk onafgemaakt (50 stuks).
- Koperen sjablonen (5 stuks).
- Koperwerk eindproducten (58 stuks).

De collectie is ondergebracht in het Kadehuis.

6.3.3. Joure en koperslagerijen

In Joure zijn waarschijnlijk meerdere koperslagerijen gevestigd geweest.

Actie: WHJ vragen om een inventarisatie hiervan.

De voormalige werkplaats van koperslagerij Dijkstra is **niet** afkomstig uit Joure, maar uit Sneek. Het bedrijf werd in 1914 opgericht door Klaas Dijkstra (1895-1969), een koperslager en pseudowetenschapper. Bij zilversmid Thijs de Haas had hij leren ciselieren (het aanbrengen van reliëfversieringen op zachte metalen) in koper en zilver.

De eerste jaren werkte Dijkstra alleen, maar rond 1920 had hij ruim 22 mensen in dienst. Waaronder zijn vader, zussen en broers. In de jaren '30 ging het bedrijf failliet, vanwege de internationale economische crisis. Klaas' broers Piet en Sander Dijkstra hebben de onderneming daarna in afgeslankte vorm voortgezet. (Zij merkten de door hen gemaakte voorwerpen met "P&S Dijkstra".) Na het overlijden van Sander ging Piet verder met ciseleur Hendrik Ferwerda. In 1944 nam Jan Dijkstra (de zoon van Piet) het bedrijf over. Halverwege de jaren '80 werd de koperslagerij definitief gesloten. Na het overlijden van Jan in 2005 is de werkplaats overgebracht naar Museum Joure.

Vanaf 1924 werd het bedrijf Douwe Egberts een grote klant van koperslagerij Dijkstra. D.E startte toen met zijn spaarprogramma en wilde daarin kwalitatief hoogwaardige producten gaan aanbieden. Het bedrijf zocht daarom naar Friese ambachtslieden die dergelijke objecten konden maken en kwam o.a. uit bij koperslagerij Dijkstra. Het koperwerk van Dijkstra werd onder de naam 'Friesche koperkunst' opgenomen in het spaarassortiment - de tabaksdozen, theeblikken, kandelaars e.d. horen bij de vroegste producten uit D.E's spaarprogramma.

Ten gevolge van de economische crisis vanaf 1929 kon D.E weinig tot geen producten meer afnemen van Dijkstra. De koperslagerij verloor hierdoor personeel en Klaas Dijkstra stapte uit het bedrijf. Later keerde D.E terug als klant bij de gebroeders Dijkstra en verschenen de door hen gemaakte koperen producten in de D.E geschenkenboekjes als 'toegift artikelen'. Zo raakte hun koperwerk wijdverspreid door heel Nederland.

6.3.4. Koperslagerijen in Nederland

Vanaf de middeleeuwen tot het midden van de 20^e eeuw werd in Nederland het ambacht van koperslager overal uitgeoefend. Er was namelijk enorm veel vraag naar koperen producten. Die werden door vrijwel iedereen gebruikt, voor allerlei praktische en decoratieve toepassingen. Bijvoorbeeld als huisraad, kook- en eetgerei en als siervoorwerp. Het ambacht was daarom alomtegenwoordig en is niet met specifieke regio's of steden in verband te brengen; anders dan bijvoorbeeld bij het ambacht van zilversmeden het geval is.⁸

Vanaf de industriële revolutie (begin 1800) werd het ambacht wel minder populair, omdat machines het proces van koper slaan (voor een deel) overnamen. Bovendien werden er andere materialen geïntroduceerd, die het gebruik van koper terugdrongen.

In Nederland maakt nog altijd een aantal koperslagerijen op ambachtelijke wijze specialistische producten van koper, zoals muziekinstrumenten en onderdelen voor de bouwsector.

6.3.5. Presentatiebeleid koperslagerij

De huidige presentatie van de koperslagerij is tamelijk ad hoc en bevat weinig informatie. In de toekomst is het wenselijk om meer informatie te verwerken in de ruimte. Daarnaast komt de profilering van Museum Joure als maakmuseum onvoldoende uit de verf; zo is er voor kinderen alleen de mogelijkheid om letters in een zinken plaat te slaan, zonder verdere verdieping of context.

In de praktijk is het volgende voor te stellen:

- Meer informatie weergeven in de ruimte; duidelijkere informatieborden en een video/presentatievormgeving van het ambacht van koper slaan (iemand die dit demonstreert).
- Meer informatie opnemen over de familie Dijkstra en de relatie van het bedrijf met de firma Douwe Egberts.
- Meer participatie van bezoekers d.m.v. workshops onder leiding van een expert. Bijvoorbeeld om te leren hoe je zelf een koperen schaal, sieraad of kerstornament kunt maken.

⁸ Overigens stond de Belgische stad Dinant tijdens de middeleeuwen wel specifiek bekend om haar zilverwerk. Geel- of roodkoperwerk werd daarom ook wel aangeduid als 'Dinanderie'.

6.3.6. Andere - museale - koperlagerijcollecties

Een koperlagerij in museale context is niet vaak te vinden. Als hoofdonderdeel van de collectie heeft het (ongeregistreerde en alleen op afspraak geopende) Koperslagersmuseum in Horst een grote collectie. Als deelcollectie (net zoals bij Museum Joure) heeft Museumstad Appingedam in zijn Houwerzijlkelder een reconstructie van de koperlagerij van Pieter Tei Houwerzijl, waarin ook eindproducten zijn opgenomen. Het Van Osch Museum in Etten-Leur heeft ook een kleine koperlagerij, maar legt hier geen grote focus op. Koperen objecten zijn in principe te vinden bij ieder museum dat een (historische) collectie heeft rond volkenkunde, ambacht of huisraad.

6.3.7. Verzamelbeleid koperlagerij

De koperlagerij van Klaas Dijkstra is een buitenbeentje in de collectie van Museum Joure. Anders dan bij de andere collecties, betreft het geen Jouster bedrijf. Het zou dan ook logisch zijn als de collectie weer teruggenomen wordt door een museum in Sneek. Mochten de Sneker musea hiervan afzien, dan vinden we het jammer om de collectie uit elkaar te laten vallen. Het betreft immers een bijzonder ensemble van objecten, die een duidelijke relatie hebben met D.E. We stellen voor om in dat geval de collectie wel te behouden en het volgende te verzamelen:

- Een zo compleet mogelijk ensemble van gereedschappen van de koperlagerij Klaas Dijkstra.
- Halffabricaten en eindproducten, voor zover het objecten betreft die voor D.E zijn gemaakt.
- Achtergrondinformatie over Klaas Dijkstra en zijn familie.

Van alle objecten nemen we maximaal 2 per type op in onze collectie.

6.3.8. Verzamelbeleid contextcollectie koperlagerij

Indien aangeboden, kunnen we ook een bescheiden contextcollectie aanleggen. We verzamelen daarbij dus **passief**. Denk aan:

- Objecten die de historie van het koper slaan zichtbaar maken. We streven daarbij niet naar een vorm van volledigheid, maar naar een illustratie van de stappen in de ontwikkeling.
- Van andere Jouster koperlagers leggen we ook bescheiden contextcollecties aan van max. 20 objecten per bedrijf, bij voorkeur voorzien van achtergrondinformatie.
- Persoonlijke verhalen (immaterieel erfgoed) van mensen die betrokken waren bij koperlagerij Dijkstra of een Jouster koperlagerij. Denk aan anekdotes van bv. (oud-)medewerkers over het ambacht, de bedrijfscultuur, organisatie, etc.

6.3.9. Verzamelen en ontzamelen

We hebben een grote collectie objecten van de koperlagerij van Dijkstra. Actief verzamelen lijkt niet nodig te zijn.

Actie: De komende vijf jaar willen we de ingeschreven collectie tegen het licht houden en eventuele dubbelingen te ontzamelen.

7. Collectie Joure

7.1 Herkomst collectie

De collectie Joure is door de tijd heen ontstaan, vooral door schenkingen van particulieren en bedrijven. Het is een zeer diverse collectie. Naast vele schilderijen en tekeningen bevat ze bijvoorbeeld ook vaandels van verenigingen, gereedschappen van verschillende bedrijven, penningen en medailles, houten schooltassen en een schnitzelbank.

7.2 Een korte geschiedenis van Joure

Joure, in het Fries ‘De Jouwer’, wordt een *vlecke* genoemd: het is een dorp met stadse kenmerken, ontstaan in de late middeleeuwen op een kruispunt van waterwegen en landroutes. Net als in andere Friese plaatsen was dus ook hier het water van groot belang: kanalen, vaarten en meren vormden eeuwenlang de slagaders van handel en transport.

Het naastgelegen Westermeer is ouder en was aanvankelijk ook groter dan Joure, maar werd in de loop der tijd door de *vlecke* overvleugeld. Rond 1500 was Joure, ondanks het gebrek aan stadsrechten, uitgegroeid tot een belangrijke nederzetting. De *vlecke* had recht op een weekmarkt, destijds een bijzonder voorrecht, én op een jaarmarkt: ‘de Joster Merke’, gehouden in september. Daarvan werd in 2025 het vijfhonderdjarige bestaan gevierd – de markt wordt gerekend tot een van de oudste jaarmarkten van Nederland.

In de 17^e en 18^e eeuw werd de *vlecke* een centrum van ambacht en nijverheid. Scheepsbouwers, klokkenmakers en metaalbewerkers speelden hier een belangrijke rol. Vooral de klokkenmakers zetten Joure op de kaart, in Friesland en ver daarbuiten. Deze ambachtelijke traditie legde de basis voor de latere industriële ontwikkeling.

In de 19^e en 20^e eeuw drukte ook Douwe Egberts zijn stempel op Joure. Dit bedrijf, in 1753 als winkel in koloniale waren begonnen, groeide uit tot een van de bekendste Nederlandse ondernemingen. De fabriek en het merk maakten Joure wereldberoemd en brachten hier (en in de regio) welvaart en werkgelegenheid.

In de 19^e eeuw veranderde Joure sterk door de komst van de tram. Die verbond de *vlecke* met de rest van Friesland. Tijdens de 20^e eeuw breidde Joure zich gestaag uit. Na de Tweede Wereldoorlog werd er flink gebouwd.

Oorspronkelijk was Joure het hoofddorp van de gemeente Haskerlân, die in 1984 opging in de gemeente Skarsterlân. Sinds 2014 maakt Joure deel uit van de fusiegemeente De Fryske Marren. Tegenwoordig telt Joure ruim 13.000 inwoners en fungeert het als economisch en cultureel hart van de regio. Jaarlijkse evenementen zoals de Joster Merke en de ballonfeesten trekken bezoekers uit heel Nederland.

7.3 Presentatiebeleid

De geschiedenis van Joure is op dit moment geen zelfstandig onderdeel in de presentaties van Museum Joure, maar biedt in alle collecties een belangrijke context. We overwegen wel om in de toekomst ergens in het museum een ‘geschiedenis in vogelvlucht’ op te nemen.

7.4 Verzamelbeleid collectie Joure

Doel van de collectie Joure is om een representatief beeld te kunnen geven van de ontwikkeling van Joure door de tijd heen. Dat doen we om daarmee context te kunnen geven aan de andere collecties van Museum Joure. Bovendien zijn we het enige geregistreerde museum in Joure. We voelen ons daarom verantwoordelijk voor het verzamelen, behouden en beheren van een collectie over Joure.

De komende jaren willen we de collectie Joure langs de volgende inhoudelijke thema's uitlijnen.

1. Overheid
2. Bebouwing en landschap
3. Bedrijvigheid
4. Samenleving
5. Personen

We verzamelen langs de volgende lijnen:

- **Geografische afbakening.** We verzamelen alleen objecten die duidelijk toe te schrijven zijn aan 'Joure':
 - Tot 'Joure' rekenen we het huidige Joure en de direct omliggende dorpen, die georiënteerd zijn op Joure. NB: Tot een afstand van max 5 km. Of dorpen benoemen?
Actie: met WHJ afstemmen.
 - Bij objecten van 'personen' beperken we ons tot mensen die in Joure geboren zijn en/of langere tijd in Joure gewoond hebben en/of een sterke verbinding met Joure (gehad) hebben. (Ze hebben bv. langdurig in Joure gewerkt, of hebben er een vakantiehuis, etc.)
- **Afbakening in tijd.**
 - We starten onze collectie vanaf ca. 1200. We verzamelen geen (oudere) archeologische vondsten. Deze vinden in het Archeologisch Depot in Nuis een goede plek. We verzamelen tot nu (dus ook hedendaagse objecten, als deze duidelijk binnen ons verzamelgebied vallen).
- **Afbakening in kwaliteit.**
 - We verzamelen alleen objecten voorzien van 'uitgebreide' documentatie. Dus bv. met informatie over de eigenaren, over het gebruik door die eigenaren, informatie over het leven van de eigenaren, etc.
 - We verzamelen alleen objecten met een duidelijke link naar Joure. Dus niet 'zomaar' een speculaasplank, of een babyweegschaal, maar alleen een speculaasplank van een Joster bakker en de weegschaal van het Joster consultatiebureau. Van franchiseformules en landelijke organisaties verzamelen we alleen specifiek Joster objecten.
- **Evenwicht.**
 - We streven naar een evenwichtige samenstelling van de collectie, dus met objecten van/over verschillende lagen van de bevolking; objecten die het leven van mannen en vrouwen, verschillende leeftijdsgroepen, verschillende religies, verschillende typen bedrijven etc. vertegenwoordigen.

- **Afbakening in kwantiteit**

Uitgangspunt is dat we de verschillende onderwerpen in de collectie-anatomie beperkt en 'representatief' verzamelen:

- Van bedrijven die verwant zijn aan onze andere collecties (bv. meubelfabrieken, drukkerijen, Spanninga, e.d.) willen we aan de hand van objecten een representatief beeld kunnen geven. De verzameling is derhalve beperkt en zeker niet encyclopedisch.
 - Uitgangspunt is max 20 objecten per bedrijf/organisatie.
- Van alle andere bedrijven/organisaties verzamelen we 1 of 2 objecten, die representatief moeten zijn voor dit bedrijf/organisatie.
 - Alleen objecten die heel specifiek zijn voor het bedrijf (dus bv. bij een bakkerij niet objecten die iedere bakkerij heeft, maar juist de bedrijfsspecifieke objecten zoals het geheime recept van hun specifieke product, logo, speculaasplank met Jouster toren, etc.).
 - Als bedrijven/organisaties heel lang hebben bestaan (richtlijn: meer dan 50 jaar) of heel groot waren, dan kunnen we besluiten om meer objecten te verzamelen.
- Van afbeeldingen (schilderijen en tekeningen, e.d.) van locaties in Joure verzamelen we per tijdvak van ongeveer 25 jaar ca. 1 of 2 schilderijen/tekeningen. Uitzondering zijn kunsthistorisch bijzonder kwalitatieve werken.
- We verzamelen vervangend. D.w.z. dat we objecten kunnen vervangen als we nieuwe objecten aangeboden krijgen met meer inhoudelijke verhalen. De 'oude' objecten worden dan afgestoten.

Een concept collectie-anatomie van de collectie Joure is toegevoegd in bijlage 5.

Actie: Deze collectie-anatomie met de WHJ bespreken, controleren of dit overeenkomt met hun indeling en evt. nog aanpassen.

7.5. Verzamelen en ontzamelen

We hebben een grote collectie 'Joure' en er worden regelmatig nog objecten aangeboden. Deze objecten houden we langs onze verzamelcriteria. Actief verzamelen lijkt niet nodig te zijn.

Actie: De komende vijf jaar willen we de ingeschreven collectie tegen het licht houden. Daar waar objecten niet (meer) passen binnen het verzamelbeleid, gaan we over tot ontzamelen.

8. Collecties en objecten die niet in het verzamelbeleid passen

In de huidige collectie van Museum Joure bevinden zich enkele deelcollecties die niet (meer) in ons vernieuwde collectie-verzamelbeleid passen. Denk aan de collectie interieur en de collectie textiel. In de komende periode houden we deze collecties tegen het licht.

- Mogelijk passen sommige objecten uit deze collecties binnen de verzamelcriteria van andere deelcollecties. Deze objecten blijven dan behouden en worden overgeplaatst naar de betreffende (deel)collectie.
- Diverse ruimtes van het museum zijn ingericht als stijkamer, met interieurstukken die niet zijn onder te brengen bij een van onze collectie-thema's. (Voorbeeld: de meubels in de salon van familie De Jong zijn niet afkomstig van de familie, noch aantoonbaar in Joure gemaakt door een van de meubelfabrieken) Toch zijn ze belangrijk, want ze ondersteunen de verhalen die we vertellen. Vanwege hun historische en soms ook financiële waarde onderscheiden we deze interieurstukken van de rekvisieten en maken we hiervoor aparte **Stijkamer-collectie**. We kijken kritisch naar de objecten die we daarvoor aanhouden, ook omdat we zien dat bij ons (en in de museumwereld in het algemeen) minder ruimtes als stijkamer worden ingericht. We gaan hiermee als volgt om:
 - We verzamelen vervangend. Dus als object vervangen kan worden door een object die beter in de stijkamer (qua tijdsbeeld) past, of dat ook binnen één van de andere collecties valt, dan ontzamelen we het stijkamer-object.
 - Als een stijkamer wordt opgeheven, dan ontzamelen we de stijkamer-objecten die hier te zien waren.

Actie: In de komende vijf jaar houden we de collecties die niet (meer) binnen ons verzamelbeleid passen tegen het licht. Objecten die binnen een andere collectie passen plaatsen we over en voor stijkamer-objecten maken we een aparte deelcollectie. Overige objecten ontzamelen we.

8.1 Wijze van afstoten van objecten

Objecten en collecties die niet meer binnen de verzamelcriteria vallen, worden door het museum zorgvuldig en conform de LAMO-richtlijnen afgestoten. (De verschillende stappen van de LAMO-richtlijn staan beschreven in bijlage 1.)

Willen we een object afstoten, dan bieden we het eerst ter overname aan andere (geregistreerde of ongeregistreerde) musea aan. Als er geen musea geïnteresseerd zijn om het object over te nemen, dan zijn er drie andere opties: het object verkopen, weggeven of vernietigen. Alle drie de opties worden toegepast in museumland en ze kennen alle drie voor- en nadelen. Wij kiezen ervoor om:

- ⇒ Afgestoten objecten waarvan de waarde op tenminste € 50,- wordt ingeschat, in eerste instantie te koop aan te bieden via een veiling, de Museumdepotshop of een verkooptentoonstelling in het museum.
- ⇒ Objecten waarvan we de waarde niet boven € 50,- inschatten, te koop aan te bieden via De Witte Os (als ze bij de winkel passen) of te schenken aan een kringloopwinkel (bij voorkeur in Joure). Ook objecten die onverkocht zijn gebleven, worden geschonken aan een kringloopwinkel.

- ⇒ De afgestoten objecten in het uiterste geval, wanneer we geen geïnteresseerde partijen kunnen vinden, te vernietigen.

Voordat objecten afgestoten worden, wordt de werkwijze via de (lokale) pers gecommuniceerd.

8.2 Rekwisieten-/gebruikscollectie

Naast de ‘echte’ collectie willen we ook diverse objecten behouden als ‘rekwisiet’ of gebruikscollectie. Dat zijn objecten die bijvoorbeeld voor educatie, demonstraties of aankleding van het museum en stilkamers kunnen worden gebruikt, maar die niet (meer) binnen de reguliere collectie vallen. Deze objecten mogen door verschillende mensen worden gebruikt en we accepteren dat deze kapot gaan, kwijtraken of slijten.

Let op: Verplaatsen van een object naar de rekwisieten-/gebruikscollectie is een vorm van afstoten. Het object behoort niet meer tot de ‘echte’ collectie van het museum en we houden van deze objecten dus geen registratie meer bij, controleren niet de status, etc.

Werkwijze verschillende groepen rekwisieten:

1. ‘Oude rekwisieten met inventarisnummer’. Deze objecten (84 stuks) maakten deel uit van de ‘gewone’ collectie en zijn in het verleden (voor 2025) als rekwisiet aangemerkt en in de rekwisietencollectie opgenomen. Deze objecten hebben dus een inventarisnummer en staan in Atlantis opgenomen in de collectie ‘rekwisiet’. We moeten:
 - In Atlantis voor het inventarisnummer de letters R (rekwisiet) plaatsen.
 - De objecten zo mogelijk opzoeken en voor het inventarisnummer de letter R op het object zetten (niet met los labeltje). Zo kan iedereen die de objecten mag aanraken, direct zien of een object daadwerkelijk gebruikt mag worden. NB. We zullen niet alle objecten terug kunnen vinden. Er kunnen dus nog zo nu en dan rekwisieten tevoorschijn komen, die wel in de rekwisietencollectie zitten, maar nog geen R- nummer hebben. We zorgen ervoor dat ze dan alsnog van een R-nummer worden voorzien en passen de registratie daarop aan.
2. ‘Nieuwe rekwisieten met inventarisnummer’. In het huidige ontzameltraject (dus vanaf 2025) kunnen ook andere objecten als rekwisiet worden aangemerkt. Ook deze objecten hebben een inventarisnummer. Ze staan nu tussen de reguliere collectiestukken in Atlantis. We moeten:
 - Deze objecten op de Afstotingsdatabase aanmelden als *na herwaardering verplaatst naar gebruikscollectie*. Dit kan als een simpele melding gedaan worden, in bulk per deelcollectie.
 - De objecten in Atlantis toevoegen aan de Rekwisietencollectie, met de letter R voor het nummer.
 - De objecten opzoeken en voorzien van de letter R op het object (niet met los labeltje). Zo kan iedereen die de objecten mag aanraken, direct zien of een object daadwerkelijk gebruikt mag worden.
3. Objecten zonder inventarisnummer. Dit kunnen objecten zijn die we gekocht of gekregen hebben en die nooit in de collectie zijn opgenomen. Hierop wordt ook een R geplaatst.

Actiepunt: Rekwisieten fysiek herkenbaar maken d.m.v. het aanbrengen van de letter ‘R’ op de onderkant of achterkant van het object.

9. Overzicht actiepunten

Korte termijn:

- Bijwerken van het missie- en visiedocument van Museum Joure; passage daaruit opnemen in hoofdstuk 2 van dit collectie-verzamelplan.
- Met het WHJ afstemmen:
 - Komt de collectie-anatomie van de Collectie Joure overeen met hun indeling?
 - Welke dorpen tot het verzamelgebied aanmerken.
- Het WHJ vragen te onderzoeken:
 - Welke koper slaggers, kopergieters, drukkerijen, zilver- en goudsmeden er in de afgelopen eeuwen in Joure gevestigd zijn geweest.
 - Welke clichés in de drukkerij hebben een Jouster connectie (bv. gebruikt in advertenties van de Jouster Courant)? Deze scheiden van niet-Jouster clichés.
- Met het Heritage Center D.E afstemmen welke verzamelgebieden wij voor bestrijken en welke gebieden het Heritage Center voor zijn rekening neemt.
- Een plan maken voor interne en externe communicatie over ons verzamelbeleid en met name over het ontzamen van delen van onze collectie.

Komende vijf jaar:

- De indeling in de collectieregistratie opschonen en objecten bij één van de nog resterende deelcollecties onderbrengen.
- De deelcollecties die buiten het verzamelbeleid vallen beoordelen.
 - Objecten die binnen de verzamelcriteria van andere deelcollecties passen behouden en in de collectieregistratie verplaatsen naar andere deelcollectie.
 - Voor stijlkamer-objecten maken we een aparte deelcollectie.
 - De objecten die niet meer binnen de verzamelcriteria passen stoten we af.
- Douwe Egberts/koffie, thee en tabak
 - De komende vijf jaar gaan we deze collectie tegen het licht houden en de objecten die niet meer binnen het verzamelbeleid passen ontzamen.
 - We verzamelen actief koffiezetsystemen die D.E. voor de zakelijke markt heeft ontwikkeld (en waarvoor de liquid koffie in Joure wordt geproduceerd).
 - We verzamelen eveneens actief objecten die te maken hebben met de productie en verkoop van Moccona (D.E oploskoffie), dat eveneens in Joure werd en wordt geproduceerd.
 - We onderzoeken welk verzamelbeleid ten aanzien van D.E tabak passend is en bekijken ook hoe andere musea met vergelijkbare collecties omgaan.
- Klokken/klokkenmakerij:
 - We maken een tabel van de mogelijke variaties in uiterlijk en techniek van de Friese stoelklok en Friese staatklok en voegen deze als bijlage aan dit plan toe.
 - We gaan actief op zoek naar enkele vroege Friese stoelklokken.
 - In de komende vijf jaar houden we onze collectie tegen het licht. Dubbelingen ontzamen we, evenals objecten die niet meer bij de verzamelcriteria passen.
- Drukkerij:
 - Objecten en deelcollecties (bv. Bottema-collectie) die niet passen binnen het collectie-verzamelbeleid ontzamen.

- Metaalcollectie:
 - Van de zilvercollectie
 - het niet-Jouster zilverwerk ontzamelen.
 - de ingeschreven collectie tegen het licht houden en dubbelingen ontzamelen.
 - Van de koperslagerij
 - de ingeschreven collectie tegen het licht houden, dubbelingen ontzamelen.
 - eindproducten zonder relatie met D.E ontzamelen.
 - Van de kopergieterij/firma Keverling
 - controleren of de machines van Keverling goed in de museumregistratie zijn opgenomen
 - de ingeschreven collectie tegen het licht houden en dubbelingen ontzamelen.

Doorlopend:

- Een logboek bijhouden van het ontzamelproces, waarin ook gemaakte keuzes t.a.v. het collectie-verzamelplan worden bijgehouden.
- Regelmatig updaten van het bestuur over de voortgang en over aanpassingen in beleidsmatige keuzes
- Rekvisieten fysiek herkenbaar maken d.m.v. het aanbrengen van de letter 'R' op de onderkant of achterkant van het object.

Lange termijn:



- Op een later tijdstip willen we ook de objecten op de zolder van de Keverlingfabriek beoordelen en daar waar relevant nog toevoegen aan onze collectie.
- Onderzoek laten doen naar de geschiedenis van het geelgieters vak en de positie van de Jouster geelgieters daarin.

Bijlage 1. Stappenplan ontzamelen conform LAMO-richtlijn












Fase	Par.	Handeling
1 Voorbereiding	1.1	Informatie inwinnen omtrent ontzamelen.
	1.2	Beleids- en Collectieplan herzien.
	1.3	Afstotingsplan ontwikkelen.
	1.4	Formatie werkgroep Ontzamelen & taakverdeling vastleggen.
	1.5	Intern informeren over het ontzamelproject
2 Selectie-traject	2.1	1. Overzicht maken van de te behandelen categorie.
		2. Af te stoten objecten selecteren.
		3. Selectie formeel checken met collectieplan en waarderingscriteria.
	2.2	Eigenaarschap controleren, en zo nodig
		1. Eigenaar en voorwaarden achterhalen en dan contact opnemen.
		2. Bruikleengever en voorwaarden achterhalen en dan contact opnemen.
	2.3	3. Indien van toepassing: besluit aanpassen.
		Trajectkeuze vastleggen.
		1. Actief herbesteding bij ander geregistreerd museum zoeken.
	2.4	2. Normale/basis procedure LAMO.
a. Publicatie VOORAF op de afstotingsdatabase. b. Bulk registratie aanmelden. c. Individuele registratie aanmelden.		
2.5	3. Vereenvoudigde procedure LAMO.	
	a. Publicatie ACHTERAF op de afstotingsdatabase. b. Alleen mogelijk bij; directe herplaatsing, object in onomkeerbare slechte staat, boventallig of in serie geproduceerd object, herwaardering naar gebruikscollectie/educatieve/rekwisieten collectie.	
2.4	Controle.	
	1. Overzicht maken van alle voor afstoting geselecteerde objecten. 2. In werkgroep doornemen.	
2.5	Besluit.	
	1. Voorleggen aan bestuur en besluit nemen.	
2.5	Achterban/ externen informeren.	
	1. Communiceren; waarom, wat, hoe? (d.m.v. nieuwsbrief, social-media). 2. Dossier bijhouden.	
3 Afstotings-traject	3.1	Trajectkeuze behandelen.
	3.2	Invoer op afstotingsdatabase.
	3.3	Overdracht regelen en documenteren.
	3.4	Vernietiging uitvoeren en documenteren.
	3.5	In Atlantis administreren.
4 Afronding	4.1	Proces documenteren.
	4.2	Partijen informeren.
5 Verantwoording	5.1	Eindrapport opstellen met verslag en verantwoording.
	5.2	Documentatie veiligstellen.
6 Bijlagen	6.1	Afstotingsplan.
		1. Waarderingscriteria.
2. Gunningscriteria.		
6.2	3. Herbesteding.	
	Waarderingsformulier.	
7 Bronnen	7.1	Bronvermelding.

Bijlage 2. Concept schema variaties in klokken







Stoelklokken

Type	Stoelklok	Meidenklok	Schippertje	
				
Houtsoort				
Bijzonderheid uurwerk	Dubbele bel	Dubbele zolder	4 ^e rad	
Lood		???	???	???
Wijzer-Plaat				
Achterplank	Vazen	Meerminnen		

Schema variaties in staartklokken (aan te vullen door de klokkenmakers)

Type	Kortstaart	Langstaart	Kantoortje (3/4 ^e)	Schippertje
Subtype			Notarisklokje	
Bijzonderheid uurwerk				
Houtsoort				
Kap	Gewoon 	??? 	??? 	??? 
Wijzer-Plaat	Eenvoudig 	Met latoenkoper 	Wijzer bovenin 	
Bijzonderheden wijzer-plaat				
Staart				
Beelden	Atlas en engelen 	??? 	Bollen 	Latoenkoper 
Gat				
Bijzonderheden				

Bijlage 3. Schema zilversmeden in Joure (nog opschonen)

Naam Zilversmid:	Afkomstig uit / Werkzaam geweest in:	Actieve periode:	Meesterteken:
Harmanus Harmen Ament	Joure	1833 tot 1873.	
Tjalling Ament	Joure	2° helft 19° eeuw.	
Geert Spanninga	Joure	Vanaf 1875 tot het begin 20° eeuw.	GS62
Hotso Spanninga	Joure	Begin 20° eeuw.	
Stoffer Aller Spanninga	Joure	Begin 20° eeuw.	
Lolle Spanninga	Joure	Begin 20° eeuw.	
Ype Staat Brunings (Ook vaak als Bruinings geschreven)	Joure	1813 tot 1828.	
Christiaan Jacob Brunings (Ook vaak als Bruinings geschreven)	Joure	1849 tot late 19° eeuw.	
Cornelis van der Meulen	Joure	Begin 20° eeuw tot het midden van de 20° eeuw.	
Jan Hendrikus van der Meulen	Joure	1902 tot 1925.	
Wed. J. H. van der Meulen	Joure	1958 tot 1984.	
Jan van der Meulen	Joure	Midden 20° eeuw tot eind 20° eeuw.	
Jacob Jan van der Meulen	Joure	Eind 20° eeuw tot heden.	
Hendrik Wybes Faber	Joure	+1812 tot 1836	

Bijlage 5. Concept collectie-anatomie Collectie Joure

Hoofdcollectie	Deelcollectie	Subcollectie	Toelichting
Joure	Bebouwing en landschap	Gebouwen / monumenten	
		Oud Joure/Westermeer	
		Uitbreidingswijken	Blaauwhof, Jonkersland, Zuiderveld, Westermeer, Schepenkwartier, Skipsleat, Wyldehoarne, Broek-Zuid
		Volkshuisvesting	
		Groenontwikkeling	Park Heremastate, Park Ter Huivra
		Industrieterreinen	Tolhuswei, Douwe Egberts, Sewei, Woudfennen, De Ekers
		Waterschappen	
		Natuurterreinen	DE-bos, De Flamberhorst, De Twigen, Easterskar, Haulsterbossen, Bloksleatpolder, Roasebosk, Zwettepoel
		(snel)wegen	A6, A7, rotonde Joure,
	Bedrijvigheid anders dan <ul style="list-style-type: none"> ○ DE/koffie/thee/tabak ○ Klokken ○ zilver/koper ○ drukken 	Bouw	Timmerman, dakdekker, schilder, loodgieter, trapfabriek, kozijnenfabriek, etc.
		Scheepvaart	Schippers, scheepsbouwers, zeilmakers, ...

		Landbouw	Boer, tuin- en boomkwekers, melkrijder, zuivelfabriek, ...
		Overige ambachten (ambachtelijk gemaakt product)	Bakker, slager, touwslager, houtsnijder, meubelmaker, kuiper, schoenmaker, olieslager, kachelmaker, etc.
		Fabrieken/Maakindustrie	Meubelfabrieken, Smitbussenfabriek, Spanninga Metaal, A.S. ringen, ...
		Handel	
		Middenstand	Kruidenier, supermarkt, kledingwinkel,
		Horeca/uitgaan	Herberg, café, restaurant, dancing
		Recreatie/toerisme	VVV, Vlecke Marketing
		Watersport	Jachthaven
		Banken	Friesland Bank, Rabobank
		Dienstverlening	
	Overheid	Bestuur en ambtelijke organisatie	Grietmannen en burgemeesters, Partnersteden Drolshagen (Du), Medias (Roe)
		Politiek	Politieke verenigingen
		Handhaving	Politie, brandweer, rechtspraak
	Samenleving	Religie	Katholieke kerk, protestantse kerk,

			Doopsgezinde kerk, islam, overige religies
		Onderwijs	Lagere scholen, bewaarscholen, voortgezet, bedrijfsscholen
		Volksgezondheid	Armenzorg, ziekenzorg, geestelijke gezondheid, ouderenzorg,
		Oorlogen en crisis-situaties	WO I en WO II, overstroming 1825, coronaperiode, etc.
		Cultuur en culturele organisaties	Bibliotheek, concerten, exposities, kunstenaars,
		Sport en sportorganisaties	
		Overige stichtingen/verenigingen	
		(nieuwe) bevolkingsgroepen	
		Vervoer	Beurtvaart, tram, busvervoer, ...
		Evenementen	Jouster Merke, Friese Ballonfeesten, Boerenbruiloft, Rjochtdei,
	Personen	Bekende Jouters	Bv. Wynoldus Munniks (1744-1806, hoogleraar), Elias Annes Borger (1784-1820, hoogleraar theologie en letteren, Charles Groenhuijsen (1954, journalist), Andries Nopper (1994, keeper

			o.a. Oranje, Danny Noppert (1990, darter)
		Jousters met een bijzonder verhaal	